

Mezinárodní komunistická strana

*il comunista – le prolétaire – el proletario – proletarian – programme
communiste – el programma comunista – Communist Program*

Strana a třída I.

Strana a třída v marxistické doktríně

Teze o roli komunistické strany v proletářské revoluci,
Komunistická internacionála, II. kongres, 1920

Strana a třída,
Rassegna Comunista, č. 2, 15. dubna 1921

Strana a třídní akce,
Rassegna Comunista, č. 4, 31. květen, 1921

Mezinárodní komunistická strana

CO ODLÍŠUJE NAŠI STRANU: Politická kontinuita, která sahá od Marxe a Engelse k Leninovi, k založení Komunistické internacionály a Komunistické strany Itálie; třídní boj Komunistické levice proti degeneraci Internacionály, boj proti teorii „socialismu v jedné zemi“ a stalinistické kontrarevoluci; odmítání všech lidových front a národních odbojových bloků; boj proti principům a praxi buržoazní demokracie, proti politice mezitřídní spolupráce a politické a odborové třídní kolaboraci, proti jakékoliv formě oportunistu a nacionalismu; obtížný úkol obnovy marxistické doktríny a revolučního orgánu par excellence – třídní strany – v kontaktu s dělnickou třídou a jejím každodenním bojem v opozici proti kapitalismu a buržoaznímu útlačku; boj proti osobnostní a volební politice, proti jakékoliv formě indiferentismu, chvostismu, movementismu či avanturistické praxi „ozbrojeného boje“; podpora jakéhokoli proletářského boje, který se rozchází se sociálním smírem a odmítá podřízení se mezitřídnímu kolaborantismu; podpora veškerého úsilí o reorganizaci proletářské třídy na základě ekonomického sdružování s perspektivou rozsáhlého obnovení třídního boje, proletářského internacionalismu a revolučního antikapitalistického boje.

ČTĚTE, ŠÍŘTE, PŘIHLAŠTE SE K ODBĚRU TISKU MEZINÁRODNÍ KOMUNISTICKÉ STRANY!

- „programme communiste“
(teoretický časopis ve francouzštině)
- „le prolétaire“
(dvouměsíčník ve francouzštině)
- „il comunista“
(dvouměsíčník v italštině)
- „el programma comunista“
(teoretický časopis ve španělštině)
- „el proletario“
(časopis ve španělštině)
- Dodatek Venezuela
k „el programma comunista“
- „Proletarian“
(doplnek k „le prolétaire“ v angličtině)
- „Communist Program“
(teoretický časopis v angličtině)

Pro předplatné a podmínky doručení nás prosím kontaktujte na našich e-mailových adresách.

Příloha k „programme communiste“.
Vytušeno námi v květnu 2025.

KORESPONDENCE

Francie: Programme, 15 Cours du
Palais, 07000 Privas

Itálie: Ed. Int., Via Comasina 81,
20161 Milano

E-mailové adresy:

leproletaire@pcint.org

ilcomunista@pcint.org

elprogramacomunista@pcint.org

proletarian@pcint.org

Web strany:
www.pcint.org

ŠÍŘENÍ BEZ OMEZENÍ

Nenárokujeme si žádné „duševní vlastnictví“, nemáme žádné „autorské právo“, které bychom museli hájit, a už vůbec ne zdůrazňovat „komerční vlastnictví“. Texty a články zveřejněné v této brožuře lze bez omezení šířit v elektronické nebo papírové podobě za podmínky, že nebude nic upravováno a že zdroj – webové stránky <https://www.pcint.org> – bude uveden a jednoznačně na něj odkázáno.

Obsah

Úvodní komentář	4
Předmluva ze španělského vydání z roku 1974	5
Teze z našeho pohledu, tehdy a nyní	21
Teze o roli komunistické strany v proletářské revoluci	24
Strana a třída	32
Strana a třídní akce	39

Úvodní komentář

Prostřednictvím této první brožury publikujeme nově v češtině základní texty k ústřední a zásadní otázce: strana a třída. Tyto texty vydala strana v roce 1972 v italštině jako jeden svazek – č. 4 série „Texty Mezinárodní komunistické strany“ (I testi del Partito Comunista Internazionale) – s titulem *Strana a třída* (Partito e classe), který je už dlouho rozebrán.

Aby byl obsah zmíněného svazku k dispozici co nejdříve, rozdělili jsme jeho obsah do tří brožur:

1. Strana a třída v marxistické doktríně, jež sestává z:

- *Teze o úloze komunistické strany v proletářské revoluci*, Komunistická internacionála, II. kongres 1920
- *Strana a třída* (z *Rassegna Comunista*, č. 2, 15. dubna 1921)
- *Strana a třídní akce* (z *Rassegna Comunista*, č. 4, 31. května 1921)

2. Třídní strana a proletářská diktatura, jež sestává z:

- *Proletářská diktatura a třídní strana* (z *Battaglia comunista*, č. 3, 4, 5, 1951; *Il programma comunista*, č. 15, 19. července 1971)
- *Teorie a akce v marxistické doktríně* (report ze schůze v Římě z 1. dubna 1951, uveřejněný ve *Bollettino Interno*, č. 1, 10. září 1951):
 - *Převrácení praxe v marxistické teorii*
 - *Revoluční strana a ekonomická činnost*
- *Bezprostřední revoluční program* (report ze schůze ve Forlì, 28. prosince 1952, publikováno v brožuře *Sul filo del tempo*, květen 1953)

3. Síla násilí a diktatura v třídní boji, jež sestává z:

- *Síla násilí a diktatura v třídním boji* (z časopisu *Prometeo*, 1946–1948)
- *Demokratický princip* (z *Rassegna Comunista*, č. 18, 28. února 1922)
- *Historická „neměnnost“ marxismu* (report z milánské schůze, 7. září 1952)

Předmluva – Strana a třída 1

Z předmluvy ke španělskému vydání z roku 1974

V tomto prvním svazku najdete „Teze o úloze komunistické strany v proletářské revoluci“ schválené na II. kongresu Třetí internacionály v roce 1920, doplněné našimi komentáři, a také dva texty komunistické levice Itálie (1) zabývající se stejným tématem, jež byly publikovány v roce 1921, kdy byla celá Komunistická strana Itálie v souladu s postoji levice, tedy texty *Strana a třída* a *Strana a třídní akce*.

Naprostý soulad mezi těmito texty – deklaracemi a nástroji boje – je zřejmý i těm, kteří nevědí, že představitel komunistické levice Itálie vyjádřil druhému kongresu Komunistické internacionály bezvýhradnou podporu svého proudu. Těmito textům je společné potvrzení prvořadé úlohy strany nejen při přípravě a uskutečnění revolučního dobytí moci, ale také při vykonávání proletářské diktatury – jelikož válka mezi třídami, spíše než aby po revoluci polevila, se zostřuje a šíří se v celosvětovém rozsahu. Všechny zmíněné texty odsuzují proudy nejružnějšího původu a rázu, které – jak uvidíme později – odmítají právě onu roli strany. Tímto odsouzením se komunistická levice Itálie staví do jedné řady s boji Marxe a Engelse proti proudhonismu a jejímu následníkovi, bakuninismu, tj. typickým a opakujícím se projevům oněch hybridních „polotříd“, jež působí přímo proti směřování objektivního historického vývoje kapitalistického výrobního způsobu, a v důsledku toho i proti nutnosti jeho revolučního překonání. Všechny uznávají – v souladu s vymezením povahy a úlohy strany – nezbytnost přísné centralizace a odmítají jak autonomii místních stranických organizací, tak i požadavek bezprostředních forem dělnického hnutí (odborů, továrních rad, družstev atd.) na politickou neutralitu, to znamená na „nezávislost na jakékoli politické straně“. Ve vymezení pojmů strana a třída a souběžně s tím i úkolů strany

-
- (1) Adjektivum „italský“, při odkazování na proud levice Komunistické strany Itálie, není míněno v nacionalistickém smyslu slova, ale je chápáno v internacionalistickém politickém smyslu, neboť všechny teoretické základy, principy, hlavní politické a taktické linie, organizační kritéria a praktické konání v různých oblastech intervence odpovídaly internacionalistickému pohledu a přístupu, které jsou charakteristické pro marxismus a které tento proud, zformovaný v Itálii, následoval, praktikoval a bránil po celou dobu svého dějinného trvání. Není náhodou, že strana, založená v roce 1921, se jmenovala Komunistická strana Itálie – sekce Komunistické internacionály. Svůj název změnila na Italskou komunistickou stranu, když se vzdala svého internacionalistického náhledu a přístupu v teorii i praxi.

jakožto organizovaného vedení třídy jdou však texty levice dále. Vycházejíce ze stručné a výstižné formulace v Manifestu komunistické strany, potvrzují a rozvíjejí pojetí, že třída skutečně existuje jako třída teprve tehdy, když dala za vznik straně, tedy když se z pouhé statistické množiny jednotlivců, které spojuje totožnost nebo podobnost jejich postavení ve výrobním procesu, stane jednotnou silou směřující ke konečnému cíli a vědomou si dějinné cesty, která k němu vede, a to jen potud, pokud v sobě vyjádřila stranu: „*organizování proletářů v třídu* – praví Manifest –, *a tím v politickou stranu*“. Několik měsíců před II. světovým kongresem shrnula abstencionistická komunistická frakce Italské socialistické strany (2) toto pojetí do následující formulace: „*Rozhodný revoluční boj proletariátu proti moci buržoaznímu státu (...) je konfliktem celé proletářské třídy proti celé buržoazní třídě. Jeho nástrojem je třídní politická strana, komunistická strana, která provádí uvědomělou organizaci proletářského předvoje, uvědomujícího si nutnost sjednotit svou činnost, a to v prostoru – vysoko nad specifickými zájmy skupin, kategorií či národností – a v čase – tím, že konečnému výsledku boje podřizuje dílčí výdobytky a vítězství, které nezasahují podstatu struktury buržoazní společnosti. Tudíž teprve organizováním se v politickou stranu se proletariát ustavuje v třídu bojující za své vlastní osvobození*“, anebo bychom mohli s Marxem dodat, že je třídou už ne ve vztahu ke kapitálu, ale „*třídou sama pro sebe*“ (Bída filozofie).

V tomto smyslu, shodně s bolševiky, od té doby levice preferovala definovat stranu nikoli jako „část“ (dokonce ani jako předvoj) dělnické třídy, ale jako její „*orgán*“: tato definice je mnohem vhodnější, protože nepřipouští statistický způsob výkladu strany a protože ji charakterizuje jako sílu, která slučuje v jedno nesčetné revoluční popudy vyvolané materiálními životními podmínkami pracovní síly v kapitalistické společnosti, a jako reálnou formu ustavení proletariátu v třídu a posléze ve vládnoucí třídu skrze dobytí moci a výkon diktatury nad poraženou třídou. Nešlo zde o akademické hnidopišství či terminologické nuance. Důležitost tohoto rozlišování nebyla tehdy, když celá Internacionala utvářela jednolitě čelo teoretického a praktického boje, zjevná, ale vyvstala až později, když nastal útlum světové revoluční vlny a oportunismus začal pronikat do mezinárodního vrcholového vedení komunistické revoluce a byl napaden mocný základ tezí o úloze strany. Nejprve bylo předesíláno, že strana jakožto „část“ dělnické třídy již nemá být vymezena svou historickou trajektorií – to znamená svým programem, svou strategií, svým pojetím taktických a organizačních problémů

(2) Viz svazek *In difesa della continuità del programma comunista*, s. 9–23, nebo francouzské vydání *Défense de la continuité du programme communiste*, s. 9–26.

–, nýbrž svým společenským zřetelem s ohledem na její „proletářské“ složení v mechanickém a statickém smyslu slova (3); poté bylo stanoveno, že strana se má jakožto „část“ přizpůsobovat změnám v „celku“, okolnostmi podmíněným reakcím proletariátu na výkyvy třídního boje, čímž postupně opouštěla svá principiální pozice. Na jedné straně se tedy utíkalo k „workeristické“ představě, kterou Teze z roku 1920 odsoudily s odmítnutím její formulace: „strana musí nabýt proletářského charakteru“; a dále pak podřízení strany skutečné či domnělé „vůli mas“, byť by byla dočasně ovlivněna negativními situacemi v reakčním smyslu, přestože Teze z roku 1920 odhalovaly v takové politice prapůvod kapitulace stran Druhé internacionály před třídním nepřitelem a jeho imperialistickou válkou.

Zdůrazněme znovu, že takto neuvažoval Lenin a slavná stará bolševická garda, jak je patrné z každé řádky Tezí, avšak naléhání levice na to, aby teoretické pojmy i konkrétní hesla byly definovány co nejjasněji (být za cenu rizika jistého schematismu) s cílem vyhnout se jakémukoli nedorozumění a překroucení, poukazuje na další aspekt, jehož se v rámci Internacionály neustále dovolávala: že formulace či prostředky užívané stranou nejsou „neutrální“. Tyto reálné síly, které podmiňují samotnou stranu, byť se mohou zdát být bez následků, ve skutečnosti mohou být faktorem jejího přesného směřování, nebo naopak mohou být faktorem jejího vzdalování se od programu, od všeobecných zájmů třídy a v důsledku toho i od její dějinné role.

Teze z roku 1920 vymezily tuto roli odlišením strany od ostatních, nutných, leč podružných forem dělnického hnutí v tom smyslu, že strana má vědomí dějinného poslání proletariátu a „celkovou vizi“ cesty, kterou se musí toto poslání ubírat skrze různé a často i protikladné zvraty tohoto gigantického boje. Z tohoto pojetí Teze odvozovaly soubor organizačních pravidel založených – za naprostého konsensu komunistické levice Itálie – na kritériích maximální centralizace stranického aparátu. Bylo nutné tato pravidla vymezit a kodifikovat tato kritéria; avšak pro levice to nedostačovalo k tomu, abychom „měli stranu, jakou potřebujeme“. Centralizace a disciplína nejsou ničím jiným než druhou tváří jedinečnosti a neměnnosti programu: již roky bojuje levice za to, aby teorie a program světové strany proletariátu byly stanoveny jednoznačně a neměnně, a aby byly kodifikovány ony významné taktické eventuality, o nichž musí mít stra-

(3) Již dříve, v roce 1921, v období před III. kongresem Internacionály, reagovala levice na snahu hodnotit účinnost a schopnost vlivu strany nikoliv již na základě pevné kontinuity jejích programových pozic a praktické akce a pevné disciplíny její organizace (v čemž spočívá její skutečná síla), ale na základě kvantitativního a mechanického měřítka spočívajícího v počtu členů nebo, což je ještě horší, v dosažení získání „většiny“ dělnické třídy. (Viz text *Strana a třídní akce*).

na ponětí předem (4) a jejichž řešení, známé a závazné pro všechny, nemůže a nesmí být ponecháno náhodě nebo na libovolnosti národních, místních, specifických či osobních „variant“. Ctění dialektické vazby mezi ústředními a okrajovými orgány strany, mezi „lídry“ a „řadovými militanty“, mezi minulými, současnými a budoucími generacemi komunistického hnutí, mezi mezinárodními a „národními“ sekciemi je klíčem k centralizaci a disciplíně: nejsou mechanické nebo vnější, ale představují spíše živoucí projev reálné síly, síly strany, která postupuje jako jeden celek směrem k jedinému cíli (5). Uvolnit programové nastavení, nechat otevřené možnosti výběru lokální „varianty“ taktických prostředků, učinit získání nezbytného vlivu strany na nejširší vrstvy dělnické třídy závislým na použití „nepředvídaných“ prostředků, které nejsou v dokonalém souladu se strategickými cíli hnutí (jak se začalo dít v roce 1922, přičemž toto nebezpečí byla levice schopna vycítit již v roce 1921), vede pouze k destrukci samotných základů skutečné centralizace a disciplíny. Stačí udělat ještě jeden krok a nezbude nic jiného – ke sjednocení roztržštěných členů světové strany, která už není homogenní z programového a taktického hlediska – než uplatnit čistě formálně a zvnějšku „byrokratickou“ disciplínu, založenou na věčných sankcích represivního státního aparátu: už tu nebude disciplína, ale disciplinární teror nad stranou; nikoli centralizace, ale stalinistický režim. K vedení proletářské revoluce není zapotřebí jen tak nějaká strana, jejíž přísná disciplína ji činí schopnou jakékoli věci, nýbrž centralizovaná a disciplinovaná strana, v centru i v řadové struktuře strany, ctící, bránící a uskutečňující kodifikovaný plán boje. Trockij ve svých *Poučeních*

-
- (4) Příkladem takového přesnějšího vymezení a „kodifikace“ taktiky strany během významných dějinných okamžiků jsou *Římské teze* (italsky *Tesi di Roma*, 1922), které byly publikovány opětovně v již výše zmiňovaném svazku.
- (5) Je třeba poznamenat, že v tom levice spatřuje i řešení složitého problému organizačního fungování strany v její nezbytné vertikální a hierarchické struktuře: řešení, které formule „demokratického centralismu“ sama o sobě nebyla a není schopna poskytnout. „Záruka“ – v mezích, v nichž lze takovou záruku poskytnout – řádného fungování centralizované organizace strany již nespočívá v „náhodě“ při volbě vyšších orgánů orgány nižšími nebo v demokratické konzultaci se základnou coby běžné a platné praxi, nýbrž v mimořádném a jednotném rázu pouta, které dialekticky spojuje „centrum“ a „základnu“ v programu známém všem a v jeho „uzavřených“ taktických implikacích, jež oba zavazují přesahující hranice prostoru a času. To je smysl „organického centralismu“, který levice teoretizovala od roku 1921 (jak je vidět v textu *Il principio democratico*), kde „disciplína“ a „důvěra“ v centrum strany vyplývá z toho, že je nepostradatelným technickým orgánem pro jednotné a konstantní uplatňování pevných norem známých základně, a nikoliv depozitářem nadřazené „moudrosti“ a ani schopnosti „objevovat“ originální řešení „nových“ problémů.

o Pařížské komuně (1920) neříká nic jiného než toto: „Pouze s pomocí strany, která se opírá o celou svou historickou minulost, která teoreticky předvídá průběh vývoje a všechny jeho následné etapy a která z něj vyvozuje nejsprávnější formy jednání v kterémkoli daném okamžiku, pouze s pomocí takové strany se proletariát bude moci oprostit od nutnosti začínat vždy od znovu své vlastní dějiny, své vlastní váhání, svou vlastní nerozhodnost a své vlastní chyby“. Tato schopnost předvídavosti, která podmiňuje schopnost za všech okolností směřovat k cíli, bez váhání, bez pokusů a pochybení, bez návratu k minulým chybám – a tím s maximální centralizací a disciplínou – učinila z ruské strany významnou sílu. A bylo povinností levice, aby to bolševikům samotným připomněla.

* * *

Tyto fundamentální teze z roku 1920, vypracované proto, aby vůči všem těmto problémům co nejjasněji odlišily komunistický postoj od postoje revizionistů, a to jak na pravici (sociálních demokratů a dělnických reformistů), tak i na levi (revolučních reformistů, syndikalistů a anarchistů), si zachovávají veškerý svůj historický význam, a tím spíše dnes, kdy je maloburžoazní oportunismus široce rozšířen všude. Teze z roku 1920 jakožto nástroj boje, nástroj teoretického sporu a politického střetu jsou zcela v souladu s velkou marxistickou tradicí, jak si brzy ukážeme. Rok po rozcupování proudhonismu – společného základu všech pozdějších variant maloburžoazního a gradualistického socialismu – nastiňuje *Manifest* z roku 1848, ještě než ve své závěrečné části zformuluje podrobnou kritiku všech odlišujících se „škol“ a tendencí, znovu v grandiózní syntéze postupné etapy, jimiž proletariát dialekticky prochází na strastiplné cestě své třídní organizace: od stadia, v němž tvoří „dělníci masu rozptýlenou po celé zemi a roztržštěnou konkurencí“, ke stadiu, v němž „vlastním výsledkem jejich bojů“ (na rozdíl od jejich „bezprostředního úspěchu“) je, že se „četné místní boje, které mají všude stejný charakter, slily v národní (a pak ‚mezinárodní‘), v třídní boj“; tudíž od ekonomických bojů a spontánních agitací k otevřenému třídnímu boji („každý třídní boj je však boj politický“) a poté k „organizování proletářů v třídu, a tím v politickou stranu“. Už je zřejmé, že kontinuita od *Manifestu* z roku 1848 po Teze z roku 1920 je nepřerušená: zavržení veškerého individualismu a lokalismu, stejně jako veškerého apoliticismu a nestranickosti, konstatování, že proletariát skutečně vystupuje jako dějinná třída teprve tehdy, když se konstituuje v třídní politickou stranu. Je pozoruhodné, že *Manifest* nemluví o „diktatuře“, ačkoli tato myšlenka je implicitně obsažena ve formulaci „panující třída“, která předpokládá „ovládanou“ třídu, a ve formulaci „despotickými zásahy do vlastnického práva a buržoazních výrobních vztahů“, k nimž se politická moc vítězného

proletariátu musí uchýlit jako k „prostředku k převratu v celém způsobu výroby“, i když se zpočátku tato opatření „zdají ekonomicky nedostatečná a neudržitelná“. Zásada „diktatury proletariátu“ se upřesnila v průběhu velkých bojů v letech 1848–1849 a v letech následujících (6). Ještě před proslulým dopisem Weydemeyerovi z roku 1852, který Lenin převzal ve *Státu a revoluci* jako klíč k marxistickému učení o státu, obsahuje ustanovení *Světové společnosti revolučních komunistů*, vypracované Marxem v dubnu 1850, ve svém prvním článku tuto stručnou a výstižnou formulaci „*cílem společnosti je svržení všech privilegovaných tříd a podřízení těchto tříd diktatuře proletariátu permanentní revolucí až do uskutečnění komunismu*“, formulaci, která obsahuje dvě neoddělitelné koncepce: nutnost násilného a diktátorského uchopení moci – nikoli jako cílového bodu, ale jako východiska stále intenzivnějšího a rozšířenějšího třídního boje v prostoru a čase –, a proto nutnost centralizujícího a řídicího orgánu: politické strany (7). Je pravda, že druhé pojetí není explicitně formulováno. Ale bude, po dlouhém polemickém boji nejen proti reformistům a gradualistům, ale i proti anarchistům. Na konci této doby, na kongresu Mezinárodního dělnického sdružení (Haag, 1872), doplnil Marx stanovy z roku 1864 o klíčový článek IX: „*proti této kolektivní moci majetných tříd může dělnická třída působit jako třída jen tehdy, jestliže se sama konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami*“. Dále upřesňuje: „*toto konstituování dělnické třídy v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítěz-*

-
- (6) Připomeňme si velkolepé volání listu *Neue Rheinische Zeitung* po potlačení povstání ve Vídni 7. listopadu 1848: „Bezvýsledné masakry po červnových a říjnových dnech, nekonečné oběti po únoru a březnu, sám kanibalismus kontrarevoluce přesvědčí národy, že existuje jen jeden prostředek, jak zkrátit, zjednodušit a zkoncentrovat vražedné smrtelné křeče staré společnosti a krvavé porodní bolesti nové společnosti, jen jeden prostředek – revoluční terorismus“.
- (7) Stejná myšlenka se v jiné podobě znovu objevuje v *Třídních bojích ve Francii* (III: Následky 13. června 1849, 1850): „proletariát (...) seskupuje se (...) stále víc kolem revolučního socialismu, kolem komunismu, pro který sama buržoazie vynalezla jméno Blanqui. Tento socialismus je vyhlášením permanentnosti revoluce, je to třídní diktatura proletariátu jako nutný průchozí stupeň k odstranění třídních rozdílů vůbec, k odstranění všech výrobních vztahů, na nichž tyto rozdíly spočívají, k odstranění všech společenských vztahů, jež těmto výrobním vztahům odpovídají, k převratu všech idejí, jež z těchto společenských vztahů vyplývají“. A Marx v *Kritice Gothajského programu* z 5. května 1875 zdůraznil: „Mezi kapitalistickou a komunistickou společností leží období revoluční přeměny jedné společnosti v druhou. Tomu odpovídá také politické přechodné období, v němž stát nemůže být ničím jiným než revoluční diktaturou proletariátu“.

ství sociální revoluce a jejího konečného cíle – odstranění tříd.* (V dokonalém souladu s tímto postojem se v Tezích z roku 1920 praví: „*Potřeba politické strany proletariátu zmizí teprve s úplným zrušením tříd**“) (8).

V roce 1873 se Engels k této otázce vrátil v dopise italským sekcím Internacionály, stále ovlivněným bakuninovskými antietatistickými a antistranickými představami. Formulace je jednoznačná: „Revoluce je jistě nejautoritativnější věc, jaká jen existuje; je to akt, jímž jedna část obyvatelstva vnucuje svou vůli druhé části puškami, bodáky a děly, to jest prostředky neobyčejně autoritativními; a jestliže vítězná strana nechce přijít o plody svého boje, musí udržovat své panství strachem, který nahánějí reakcionářům její zbraně. Byla by se Pařížská komuna udržela třeba jen jediný den, kdyby se nebyla opírala o autoritu ozbrojeného lidu proti buržoazii?“. A z toho Engels vyvozuje: „Tedy jedno z dvojího: buď antiautoritáři sami nevědí, co mluví, a pak jen šíří zmatek, anebo vědí, a pak zrazují hnutí proletariátu. V obou případech slouží reakci“ (O autoritě) (9). Sled vzestupných etap je Marxem a Engelsem zachycen s takovými jasnými obrysy, že potvrzení, která dodaly boje sto padesátileté historie, nemohla než ještě výrazněji vyniknout. Nejprve místní, rozptýlené a v jeden celek neuspořádané boje, vyvolané bezprostředními životními podmínkami námezdních dělníků; poté přerod a centralizace ve všeobecné třídní boje, národní a mezinárodní, a tím i v politické boje; konstituování proletářské třídy v třídu skrze orgán této centra-

-
- (8) Marxistická teorie je jednotlým celkem a zůstává jím od svého vzniku až do definitivního vítězství; od dějin očekává toliko to, že bude uplatňována se stále větší přísností, a tak se *její neměnné rysy lépe vtisknou* do programu třídní strany. Abychom tuto neměnnost opět stvrdili, připomeňme si, že Marx ve svém projevu k sedmému výročí založení První internacionály (1871) spojil princip diktatury proletariátu, a tedy i teroru, s požadavkem centralizovaného vedení proletariátu v třídním boji přetaveném v lítou bitvu v celosvětovém měřítku: „*Ale než bude možné takovou změnu provést [tj. provést socialistickou přeměnu], bude nutná diktatura proletariátu, a její první podmínkou je proletářská armáda. Dělnická třída si bude muset dobýt právo na své osvobození na bojišti. Úkolem Internacionály je organizovat a sdružovat síly dělnictva pro nadcházející boj*“. Tento problém bude postaven před bolševiky v historicko-materiálním kontextu a právě na základě neměnné linie marxistické doktríny se zrodí Rudá armáda, což vyvolá rozhořčené křiky reformistů a anarchistů.
- (9) Dne 18. prosince 1889 Engels se svou obvyklou jasností potvrdil G. Trierovi: „*Jsmo zajedno v tom, že proletariát nemůže vybojovat politickou moc – jedinou cestu k nové společnosti – bez násilné revoluce. Má-li mít proletariát v rozhodující chvíli dost síly k vítězství, je třeba – a toto stanovisko jsme s Marxem hájili od roku 1847 –, aby vytvořil samostatnou stranu, která by byla odlišná od všech ostatních a stála proti nim a která by byla uvědomělou třídní stranou*“.

lizace, politickou stranu; konstituování proletářské třídy ve vládnoucí třídu skrze násilnou revoluci a udržení této nadvlády rudým terorem pod řízením strany; nakonec vymizení proletariátu jakožto třídy a veškerého třídního rozdělení ve společnosti, a tím i vymizení politické strany, s uskutečněním úplného komunismu.

* * *

Další dva texty obsažené v této brožuře, *Strana a třída* a *Strana a třídní akce*, byly publikovány v časopise *Rassegna Comunista*, časopisu „Komunistické strany Itálie, sekce Komunistické internacionály“, a to v čísle 2 (15. dubna) a čísle 4 (31. května). Autorem byl Amadeo Bordiga a vyjadřovaly naprostou shodu a dokonalý soulad strany založené v Livornu v lednu 1921 s Tezemi o roli komunistické strany v proletářské revoluci Komunistické internacionály, jež jsou zde zveřejněny jako první text.

V první z nich, *Strana a třída*, je jasně řečeno, že politická strana proletářské třídy může ve svých řadách zahrnovat pouze část samotné třídy, tudíž nikoli její většinu; většina jakožto pojem odkazuje na statistické či sociologické pojetí společnosti a jejích složek, tudíž nikoli dialektické. Dialektická metoda totiž nevnímá dějiny jako jakýsi snímek, ale „film odvíjející se v jeho postupných scénách; třídu je třeba hledat a rozeznávat ve výrazných rysech tohoto pohybu“. Pojetí třídy je tedy dynamické, nikoli statické. Všichni si pamatujeme slavné pasáže z Marxova a Engelsova Manifestu, které konstatují, že každý třídní boj je politickým bojem a že organizování proletářů v třídu je reálně organizováním proletářů v politickou stranu. Z toho vyplývá, že pojetí třídy vede přímo k pojetí politické strany. Třída podle marxismu není pouhým souhrnem jedinců nacházejících se v obdobných společenských poměrech, ani tříděním jedinců zasazených do určitých funkcí ve společnosti, do pevně určených skupin v ekonomickém, společenském, politickém a ideologickém smyslu. Třída – termín latinského původu *classis*, tj. loďstvo, válečná námořní eskadra, který si marxismus osvojil – bezprostředně vyžaduje „hnutí a boj“, „soubor jednotek, které jednají společně, jdou stejným směrem, čelí stejnému nepříteli“ (10). Proto když mluvíme o proletářské třídě v marxistickém významu, mluvíme ve skutečnosti o dějinném hnutí lidských skupin spojených stejnými ekonomickými a společenskými podmínkami námezdních pracujících, bojujících proti námezdní práci, a tím i proti buržoazní třídní nadvládě, která je těmto podmínkám podrobuje.

(10) Viz článek ze série „Sul filo del tempo“ s názvem *Danza di Fantocci: dalla Coscienza alla Cultura*, uveřejněný v „Il programma comunista“, č. 12, 1953; později zahrnut do sborníku strany s názvem *Classe, Partito, Stato nella teoria marxista*, květen 1972.

Jde o dějinné hnutí, jehož si je vědoma jen část – a v obdobích nepříznivých pro revoluční boj jen velmi malá část – obrovské proletářské třídy; ta představuje fyzickou základnu revoluční komunistické strany. V době, kdy tyto texty vznikaly, používala komunistická levice Itálie při polemice s názorem, podle něhož by třídní strana, má-li mít rozhodující vliv a být schopna zvítězit v boji proti buržoazním silám, měla v sobě pojímat většinu proletářské třídy, termíny *část* a *zlomek* (nepatrná část) třídy zaměnitelně. Protože však termín „zlomek-frakce“ (ital. *frazione*), užitý v politickém smyslu, odkazuje spíše přímo k pojmu zlomu-roztržky neboli rozkolu než k aritmetickému pojení, preferujeme v tomto případě termín *část*, protože proletáři tvořící třídní stranu se neoddělují od proletářské třídy ve snaze stát se něčím jiným; jsou to stále proletáři, avšak proletáři, kteří získali „*zvláštní schopnost porozumět dějinnému výhledu*“ a kteří se ujímají úkolu „*vnášet*“ tento „*dějinný výhled*“ do své vlastní třídy, tedy poučení z minulých třídních bojů, které je schopna vyvodit pouze strana a tím ji připravit na revoluční třídní boj. Bez okolů se zdůrazňuje, že „*strana žije, když existuje doktrína a způsob jednání. Strana je školou politického myšlení, a tudíž i organizací boje. První charakteristika je faktem uvědomění, druhá je faktem vůle, přesněji řečeno snahy směřovat k určitému konečnému cíli*“. A pouze v třídní straně, politické straně proletariátu, lze tyto dvě charakteristiky nalézt zhuštěné. Rozvoj kapitalistické společnosti fakticky znamená nejen technické inovace a hospodářský rozvoj, ale také rozvoj vykořisťování námezdní práce kapitálem, a tím posilování společenské a politické nadvlády buržoazní třídy a stupňování útlaču na třídu námezdních pracujících, a to ve všech zemích. Tentýž kapitalistický vývoj kumuluje faktory ekonomické a společenské krize, prohlubuje společenské rozpory a fakticky vytváří permanentní podloží pro boj mezi vykořisťovanými třídami a třídou vykořisťovatelů. Dějiny třídního boje proletariátu však ukázaly a stále ukazují, že pouze třídní strana – třebaže sestává pouze z části třídy – může dát „*jednotu akce a hnutí*“ celé třídě, „*neboť spojuje ty elementy, mimo meze kategorií a lokalit, které jsou vnímavé k třídě a reprezentují ji*“. A proto „*třída implikuje stranu, protože aby mohla existovat a vystupovat v dějinách, musí mít kritickou doktrínu dějin a cíl, kterého v nich chce dosáhnout*“.

Text rozhodně kritizuje klasický odklon reformismu a reformistických tendencí vzešlých ze syndikalismu a parlamentní sociální demokracie, které vedly k pádu Druhé internacionály tvář v tvář první světové válce. Stručně řečeno, sociálnědemokratická a workeristická degenerace třídní strany transformovala dělnické strany z „*nejvyspělejší části dělnické třídy*“ v „*její mechanické vyjádření ve volebním a korporativním systému, kde se stejná důležitost a vliv příkládá i vrstvám, které jsou nejméně uvědomělé a nejvíce podléhající egoistickým nárokům proletářské třídy samotné*“. Marxistům je dobře známo, že buržoazie

má veškerý zájem na tom, aby byla „akce proletariátu omezená na bezprostřední ekonomické požadavky, které jsou nastolovány jednotlivými odvětvími zvlášť“, neboť takto „pomáhá tak zabezpečit status quo a vyhnout se formování nebezpečného ‚politického‘ uvědomění – to jest jediného uvědomění, které je revoluční, neboť míří na zranitelné místo nepřitele, na držení moci“. Jak marxisté vědí, pojmy většina a právo většiny na převahu nad menšinou, přeneseny do politické roviny, nadále zachovávají voličskou buržoazní demokracii. Buržoazie fakticky propaguje a podporuje „konzultace s masami, neboť ví, že odpověď většiny bude vždy ve prospěch privilegované třídy a ochotně jí bude přenechávat právo vládnout a nadále pokračovat ve vykořisťování“.

V textu nechybí kritika pojetí, která si nárokují vyřešit prostřednictvím organizační formy dávný problém protikladu mezi omezenými a postupnými výdobytky a maximální realizací revolučního programu, a prosazuje se zde skutečné pojetí, podle něhož *revoluce není otázkou organizačních forem*. Této teoretické jasnosti neuniká skutečnost, že „*třída má původ v bezprostřední homogenitě ekonomických podmínek, které se nám jeví jako prvotní hnací síla tendence zničit a překročit současný způsob výroby*“, jen aby znovu zdůraznila, že „*aby se však třída mohla tohoto velkého úkolu ujmout, musí mít své vlastní smýšlení, svou vlastní kritickou metodu, svou vlastní vůli směřující k přesně vymezeným cílům určeným výzkumem a kritikou a svou vlastní organizací boje, která s maximální efektivitou svádí dohromady a využívá její kolektivní snahy a oběti. To vše tvoří stranu*“.

Ve druhém textu *Strana a třídní akce*, který je úzce spjat s textem prvním, jsou rozpracovány historické úkoly námezdní třídy na její revoluční cestě před a po násilném dobytí politické moci. Zdůrazňuje se, že vzhledem k historickým zkušenostem s bojem proletářské třídy za obranu svých životních podmínek a za své osvobození z kapitalistického vykořisťování potřebuje sám proletariát politické vedení své třídní strany nejen jako vedení revoluční přípravy, strategické vedení revoluce a jako orgán uskutečňující třídní diktaturu po dobytí politické moci, ale také pro samotný obranný boj na bezprostředním terénu: bez vedení strany není proletářská třída sama, dosud organizovaná v bezprostředních obranných organizacích, s to zcela se vymanit z ideologického a materiálního vlivu buržoazní vládnoucí třídy; nevyhnutelně zůstává zajatcem individuálních a skupinových zájmů, tedy zajatcem soupeření mezi proletáři podněcovaného vládnoucí buržoazní třídou a omlouvaného oportunistickými proudy. To nevyklučuje rozhodující význam ekonomických organizací pro obranu proletariátu, přičemž uznáváme, že jsou-li takové organizace organizovány pro třídní boj, a nikoli pro třídní spolupráci, pak představují prvořadou funkci pro sjednocování širokých proletářských mas a jejich „školení se“ v boji proti buržoazním zájmům, tedy proti všemu, co

zachovává a posiluje vykořisťování námezdní práce. Současně si je třídní strana vědoma skutečnosti, že instinktivní boj proti podmínkám bídy a nouze, v nichž žijí v kapitalistickém vykořisťovatelském režimu, nebude nikdy stačit k tomu, aby proletáři učinili kvalitativní skok od boje na ekonomickém terénu k boji, a to nejen na obecně politickém terénu, nýbrž na revolučním terénu; tj. na terén otevřený a totální třídní konfrontace, jejímž cílem je uchopení politické moci, zničení buržoazního státu, nastolení diktatury proletariátu, revoluční válka proti všem snahám o vnitřní i vnější znovuoobnovení nadvlády buržoazie a celosvětové rozšíření proletářské revoluce.

V tomto textu se uvádí, že proletariát jako jediná revoluční třída v moderní buržoazní společnosti je a bude schopen se vypořádat s problémy své revoluce a diktatury v první řadě prostřednictvím své třídní strany a že tato strana je nepostradatelným orgánem pro jejich zvládnutí, jak nade vši pochybnost demonstrovala Říjnová revoluce 1917 a první roky třídní diktatury bolševické strany Lenina.

Nejenže proletariát potřebuje revoluční přípravu, aby se jeho bezprostřední obranný boj mohl přetavit v revoluční politický boj, ale potřebuje také třídní stranu. Samotné dějiny třídních bojů a mezinárodního komunistického hnutí ukázaly, že je to právě strana, kdo nejlépe zastupuje dějinný cíl proletářské revoluce a kdo je nejlépe připraven vést proletariát v revoluci a za třídní diktatury: a je to právě tato strana, která dlouho před revolucí začala *„tvořit soubor své doktríny a svých zkušeností“*. Dočteme se totiž, že *„nezbytný úkol strany je tedy vyjádřen dvojím způsobem, totiž nejprve jako faktor vědomí a poté jako faktor vůle. První vyúsťuje v teoretickou koncepci revolučního procesu, která musí být sdílena všemi jejími stoupenci; druhý s sebou nese jasnou disciplínu, která zajišťuje koordinaci, a tím i úspěch činnosti“*. To vše by nemělo být vykládáno tak, jako by existence třídní strany postačovala k zaručení úspěchu proletářského třídního boje; jako by třídní hnutí bylo determinováno stupňovitým a postupujícím vývojem směrem k revoluci a uchopení politické moci. Tvrdit, že vedení třídní strany je nepostradatelné pro boj proletariátu za osvobození od námezdní práce, a tedy od kapitalistického režimu a kapitalistického výrobního způsobu, neznamená tvrdit, že toto vedení bude postačovat k zaručení úspěchu v třídním boji. Existuje mnoho faktorů, které přispívají k úspěchu revolučního hnutí, ale faktor třídní strany, teoreticky pevně a zocelené v třídních bitvách vedených v průběhu času, nemůže chybět. „Revoluční krize“ může vyvěrat pouze ze společenských krizí, v nichž se vyhrocují ekonomické, společenské a politické rozpory společnosti, které uvádějí všechny třídy a společenské vrstvy do bouřlivého pohybu. Proletářské masy jsou za krizí režimu, takřka vždy zapříčiněných válkou, vrhány na všechny strany; běda však třídní straně, podlehně-li přesvědčení, že samotné rozpory a samotná krize buržoazní společnosti samy vyjasní situaci a přivedí, že se zne-

svářené třídy automaticky postaví proti sobě. Celé dosavadní dějiny ukazují, že kapitalismus, a tedy i buržoazní vládnoucí třída, reaguje během svých krizí desateronásobným zmnožením svých sil společenské konzervace a mobilizací všech ekonomických, společenských a politických sil na obranu této společnosti. Na příkladu krachu stran Druhé internacionály tváří v tvář první imperialistické válce, kdy sociální demokraté přešli do tábora sociálpatriotismu a sociál-imperialismu, se ukazuje, že navzdory krizi buržoazního režimu vliv oportunistických tendencí a tendencí třídní spolupráce, jež působí jako sabotér proletářského třídního boje, na proletariát dlouho přetrvává. Tudíž o důvod víc, aby se třídní strana dlouze připravovala na svůj primární úkol: vést proletariát v revoluci a za třídní diktatury, čerpajíc veškerá ponaučení z dějin třídních bojů a zejména z porážek proletariátu a komunistického hnutí. Marxismus, jak by zdůraznila komunistická levice Itálie, je spíše teorií kontrarevolucí než revolucí.

V textu je sice evidentní historická důležitost nedávného ustavení Třetí internacionály, přesto zde zaznívá potřeba naprosto nekompromisně hodnotit strany a subjekty, které se k ní – v důsledku vítězné ruské revoluce a růstu revolučního hnutí v mezinárodním měřítku – připojily nebo se o to snaží. Tak jako již v roce 1920, kdy komunistická levice Itálie naléhala na větší přísnost a nesmlouvavost podmínek pro přistoupení ke Komunistické internacionále, tak v roce 1921 a v dalších letech bude naléhat zdůrazňováním toho, že Komunistická internacionála by měla „*pohlížet s krajní nedůvěrou na všechny skupiny a jednotlivce, které k ní přistupují s teoretickými a taktickými výhradami*“. V textu se zdůrazňuje, že masy, o něž sváděly boj s početně velkými či malými stranami, a to souběžně i s jejich teoretickým, programovým a taktickým smýšlením, „*nikdy nenajdou jistějšího obránce svého třídního vědomí a své moci, než když předešlé jednání strany prokázaly kontinuitu jejího směřování k revolučním cílům, a to dokonce i bez podpory mas či v určitých nepříznivých chvílích proti nim. Podporu mas lze získat jistě pouze bojem proti jejich oportunistickým vůdcům. To znamená, že tam, kde mají nekomunistické strany stále vliv na masy, je třeba získat si masy rozložením organizační sítě těchto stran a integrací jejich proletářských složek do pevné a jednoznačně vymezené organizace komunistické strany*“. Mimořádně důležitá je pasáž, ve které se zdůrazňuje nepostradatelná vlastnost třídní strany, aby byla z hlediska revoluční perspektivy spolehlivá: musí jí předcházet historie, v níž je prokazatelná kontinuita jejího směřování k revolučnímu cíli, a to dokonce i bez podpory mas či v určitých nepříznivých chvílích proti nim. Kontinuita jednání směřujícího k revolučnímu cíli, to je ústřední bod, nepostradatelná vlastnost, kterou musí třídní strana mít a kterou je i ve fázích nepříznivých pro třídní hnutí a revoluční boj povinna bránit, byť by tato obrana musela probíhat bez hnutí mas či třeba proti nim. Je tomu tak proto, že na masy vždy působí mocné faktory

společenské konzervace, které lze konkretizovat jak materiálně v ekonomickém a společenském tlaku buržoazní vládnoucí třídy, tak v ideologickém vlivu, který vládnoucí třída vykonává na základě ekonomických faktorů, a který přiměl Engelse prohlásit, že na ideologické úrovni masy smýšlejí v souladu s vládnoucí ideologií, tedy ideologií buržoazie.

Jedním z životně důležitých úkolů revolučních komunistů, a tedy i třídní strany, je boj za obranu za jakýchkoli okolností její teoretické, programové, politické a organizační kontinuity; komunistická levice Itálie to prokazovala v dějinném průběhu revolučního komunistického hnutí; během jeho vzestupných období a zejména v obdobích jeho porážek a degenerace.

Boj na obranu revolučního marxismu, tj. kontinuity revolučního komunistického hnutí v čase a prostoru jak z hlediska jeho teorie, tak z hlediska jeho praktické činnosti, patří k třídním bitvám, které, aby dostála svým úkolům, musí třídní strana neustále svádět v každé situaci, za všech historických okolností a proti každému protivníkovi, ať už očividnému či skrytému. Varování, která komunistická levice Itálie vyslovovala od počátků Komunistické internacionály ohledně otázky taktických norem, nekompromisně platných na mezinárodní úrovni, jimiž se musely pod hrozbou vyloučení z Internacionály řídit všechny přistupující strany, nebyla náhodná: vyplývaly z tuhého a soustavného třídního boje na obranu marxismu vedeného uvnitř Socialistické strany proti zednářství, proti kulturalistickým úchylkám, proti syndikalistickým a anarchistickým tendencím, proti antiklerikálním, nicméně zároveň liberálně-buržoazním postojům a v dokonalém souladu s Leninovou taktikou revolučního defetismu, i navzdory tomu, že s ním neměla přímý kontakt, proti pacifismu a šovinismu hned od italsko-turecké války za dobytí Libye a pak proti samotné národní buržoazii a proti buržoazii kterékoliv země v první imperialistické světové válce.

Právě kontinuita těchto třídních bitev v čase a prostoru učinila z proudu komunistické levice Itálie nejkonzistentnější a nejpevnější oporu boje na obranu revolučního marxismu; jeho boj proti každému kompromisu, byť malému, na taktické a organizační úrovni (proti politické jednotné frontě, proti přidružování se k Internacionále stran považovaných za „sympatizující“, proti zavádějícím formulacím „dělnické vlády“ nebo, což je ještě horší, „dělnicko-rolnické vlády“, proti účelovým praktikám na organizačním a taktickém poli přijímaných za účelem „akceleraace“ revolučního postupu nebo „dobytí většiny“ mas – včetně „parlamentarismu“ – a samozřejmě i proti jakékoli kapitulaci demokratickým iluzím jak v politicko-taktické, tak v organizační oblasti) posílil politický proud, který se ukázal být ve všeobecném a globálním úpadku mezinárodního komunistického hnutí jediným, který měl možnost a teoretickou sílu navázat na onu niť v čase, aniž by ztratil orientaci, aniž by ztratil kurz, tedy schopnost pokračovat v prá-

ci na obnově marxismu po jeho totálním zničení stalinismem a jeho mnoha následnými variantami; a pokračovat v úkolu obnovy revolučního orgánu par excellence, třídní strany, která by bez teoretického znovunastolení marxismu nikdy nemohla a nikdy nespátří světlo světa. V článku z roku 1921, kterým se zde zabýváme, se ke konci uvádí: „*Strany ani revoluce nelze vytvářet; strany a revoluce jsou vedeny spojením v jeden celek všech užitečných mezinárodních revolučních zkušeností, aby se zajistila co největší šance na vítězství proletariátu v boji, který je nevyhnutelným vyústěním dějinné epochy, v níž žijeme*“.

Zásadní charakteristikou Komunistické internacionály, a tím i mezinárodní komunistické strany, je sjednocení přínosných mezinárodních revolučních zkušeností; což od začátku vylučuje, aby revoluční zkušenost nabytá v určité zemi působením revoluční komunistické strany v dané zemi – a to i v Rusku v roce 1917, kde bolševická strana dovedla proletariát k vítěznému dobytí politické moci nastolením a výkonem třídní diktatury – byla automaticky vůdčí praxí pro všechny ostatní země a strany. Vzhledem k nerovnoměrnému vývoji kapitalismu v různých zemích světa a vzhledem k nevyhnutelně nerovnoměrnému vývoji třídního hnutí proletariátu a formování komunistických stran v různých zemích se stalo zcela nutné sjednotit veškerou činnost komunistických stran přidružených k Internacionále směrem k jedinému společnému cíli: revolučnímu dobytí politické moci a nastolení diktatury proletariátu ve všech zemích, dokonce i v těch se zaostalým kapitalismem, pokud to obecné podmínky dovozovaly – jako tomu bylo v carském Rusku –, využít co nejlépe všech revolučních zkušeností, které se v minulosti i současnosti odehrály na mezinárodní úrovni, a propojit je do organického souboru tezí, který by sloužil jako všeobecné vodítko pro všechny národní sekce Internacionály. Takový byl a je smysl ponaučení, která komunistická levice Itálie vyvodila již tehdy a podtrhla je ve svých tezích z období po druhé světové válce při práci na obnově teorie a znovuostravení revoluční komunistické strany, tj. v tezích, které jsou obsahem dalších brožur následujících po této věnované tématu „Strana a třída“.

Boj proti veškeré oportunistické degeneraci byl a je součástí této složité třídní bitvy. Jak ukázaly dějiny mezinárodního proletářského hnutí a dějiny třídních bojů ve všech zemích, a zejména ve vyspělých kapitalistických zemích, oportunismus je jedním z nejzákeřnějších a nejúpornějších nepřátel proletariátu. Bere na sebe masku neustále se měnící formy a pozvolna se přizpůsobuje rozmanitým situacím, za nichž buržoazní moc demonstruje svou naléhavou nutnost dominance a nadřazenosti nejen v hranicích vlastního státu, ale i v mezinárodním měřítku. Ačkoli pokaždé mění svoji tvář, sleduje oportunismus vždy stejný cíl: udržet široké proletářské masy pod třídní nadvládou buržoazie, a to jakýmkoli prostředky; především však neustálým přizíváním konkurence mezi proletáři a spoléháním

na to, že se panující buržoazie odvděčí za jeho služby společenskými a individuálními výsadami, ba zajde tak daleko, že jej v poměrech výjimečného společenského pnutí povolá do vlády, jako se to stalo v případě Noskeho a Scheidemanna v letech 1918–1919. Až na to, že toto povolání do vlády mělo za účel konfrontovat bezprostřední nebezpečí proletářského rudého náporu a zlikvidovat revoluční vůdce, kteří tehdy v Německu nesli jména Rosa Luxemburgová, Karl Liebknecht, Leo Jogiches.

Boj proti oportunistismu jde ruku v ruce s bojem proti panující buržoazii; nejen proto, že oportunistické proudy na proletariát mají škodlivý dopad, neboť využívají vlivu jeho ekonomicky a profesně nejprivilegovanějších vrstev (ona pověstná Engelsova „dělnická aristokracie“) k držení masy proletářů ve stavu společenské podřízenosti, ale také proto, že buržoazie využívá oportunisty jako hlídací psy, a když nadejde čas, jako své slouhy proti proletariátu.

Degenerace, které charakterizovaly pád kdysi revolučních komunistických stran do role užitečných idiotů pro zachování buržoazního režimu a tyranů proti proletariátu, kterak předvedli stalinisté, jež fyzicky zlikvidovali starou bolševickou gardu a statisíce proletářů houževnatě se držících revoluční perspektivy iniciované Leninem, jsou jedním z výsledků litého třídního boje, který panující buržoazie všech zemí neustále vede proti proletářům, kteří vědí, že osvobození se od námezdní práce nelze nikdy dosáhnout demokratickými a parlamentními prostředky, ani domnělým vyčerpáním se buržoazních sebezáchovných sil způsobeným jejich vlastními rozpory v jakémsi progresivním společenském rozkladu, a už vůbec nikoliv mírumilovnými prostředky. Vládnoucí buržoazie je úhlavním nepřítelem proletariátu; ovšem její setrvávání a odolávání v čase – navzdory všem ekonomickým a společenským znamením, která názorně ukazují, že kapitalismus nebude s to překonat své krize, nýbrž že je předurčen k jejich stále většímu prohlubování – závisí rovněž na úspěchu oportunistických proudů mezi proletářskými masami.

Boj proti všem oportunistickým úchylkám je tudíž stejně životně důležitý jako boj proti vládnoucí buržoazii; oportunisté, kteří jsou fyzicky i společensky v blízkosti proletariátu a téměř vždy z něj pocházejí, představují permanentní infekci, jíž se proletariát zbaví jedině tehdy, když se rozejde s praktikami a postoji, které vedou k politice třídní spolupráce, a místo toho si osvojí praktiky a postoje třídního charakteru. Boj se vyhrává bojem a třídní boje připravují proletariát na vítězství pouze tehdy, jsou-li vedeny třídními prostředky a metodami, a to jak na bezprostředním, tak na obecně politickém terénu. A právě pro tento výsledek je nezbytná třídní strana: samotnou revoluci předchází dlouhé období příprav, bezprostředních bojů, epizodických a místních bojů, v nichž proletáři získávají zkušenosti, učí se poznávat a rozlišovat různé nepřátele a za opravdové

spojence považovat pouze ostatní proletáře bez ohledu na jejich kategorii, profesi, pohlaví nebo národnost, jelikož bojují na třídním terénu.

Teze z našeho pohledu, tehdy a nyní

„Il programma comunista“, č. 19, 1965

Teze, které předložil Zinovjev, měly za hlavní cíl odlišit pozici marxistických komunistů od pozice revizionistů na pravici: reformistů, sociálních demokratů, labouristů, a revizionistů na levici: revolučních syndikalistů, anarchistů; a v tomto smyslu zůstávají z historického hlediska klíčové, tím spíše dnes, kdy se všude rozšířil širší maloburžoazní oportunismus.

První teze s cílem stanovit, že revoluční politická strana nemůže být ztotožněna s celou dělnickou třídou jako takovou, používá známou formulaci, námi opakovaně označovanou za nedokonalou, že strana je částí nebo zlomkem dělnické třídy. Takto zúžená formulace svádí k mylnému výkladu, že dělníci, kteří jsou členy strany, a dělníci ostatní mají rovnocennou váhu: to představovalo nebezpečí, ale rozhodně to nebylo smýšlení Zinovjeva ani sjezdu.

Druhá teze jasně říká, že před dobytím moci je strana s to organizovat ve svých řadách pouze menšinu dělnické třídy. Aby všichni dělníci mohli vstoupiti do strany, bylo by nutné, aby vítězná revoluce odstranila všechny zhoubné vlivy buržoazie: tisk, školu, parlament, církev, státní správu.

Třetí teze objasňuje pojmy strana a třída tím, že ukazuje, kterak by se nikdy neměly zaměňovat. Menševickou myšlenkou bylo, že strana by měla vždy následovat převládající tendenci mezi pracujícími a například nevznášet politickou kritiku vůči carovi, nýbrž pouze ekonomickou kritiku vůči průmyslníkům. Formulace je velmi uspokojivá: úkolem proletářské strany musí být za takového stavu věcí reagovat proti náladám většiny dělníků a navzdory všemu hájit dějinné zájmy proletariátu. Toto je více než jasné stanovisko, ačkoli bychom očekávali, že bude řečeno, že teprve se zrodem revoluční strany lze hovořit o tom, že proletariát existuje historicky jako třída, že strana je třídním orgánem proletariátu.

Čtvrtá teze je namířena proti pomýlenosti anarchistů, kteří po krachu Druhé internacionály prohlašovali, že stranická forma historicky selhala. Co sehlalo byly zrádovské socialisticko-nacionální strany, avšak rodila se v žáru ohně revoluční strana diktatury.

Pátá teze jasně říká, že proletářská revoluce není realizovatelná bez existence formální strany. Potvrzuje se princip centralizace samotného stranického orgánu, čímž se kritizují metody Průmyslových dělníků světa (Industrial Workers of the World—IWW), tedy tříštění na malé místní a odborové orgány. Připomíná se menševická myšlenka tzv. dělnického shromáždění stojícího nad stranou (žlu-

táctví „workeristé“). Podobně je kritizována prázdná formule „levých“ Komunistů Německa (Komunistické dělnické strany Německa-KAPD), která tvrdila, že není stranou v tradičním smyslu slova; a tento postoj je označen za naprosto reakcionářský. Co se týče vad syndikalismu, konstatuje se, že generální stávka jakožto pasivní akt je nedostatečná, ale že je zapotřebí ozbrojeného povstání, jehož orgán je politický, centralizovaný a disciplinovaný. Sami revoluční syndikalisté hovoří o rozhodné menšině: právě takovou je pouze strana.

Šestá teze říká, že úkolem strany je systematická práce v širěji pojatých orgánech, jako jsou odbory, a v dalších, ještě specifitějších formách, jako byly tehdy výbory kampaně „Ruce pryč od Ruska“. Přičemž se má zato, že taková práce se má připravovat uvnitř strany a že nikdy nepodřizuje její organizaci autoritě externích organizací.

Sedmá teze se týká zásadní způsobu jednání odmítajícího bojkot žlutáckých odborových organizací (vedených reformisty a, jak se v textu přiznává, i křesťanských). Nejde o čistě terminologickou záležitost, nicméně není od věci připomenout, že pro italské socialisty byly republikánské dělnické komory (camere del lavoro) v regionu Romagna žlutácké a katolické organizace bílé, do nichž se nevstupovalo, nýbrž se z nich snažili vyrvat své proletářské přívržence, aby je svedli do rudých organizací. Smysl této teze, objasněné právě v tezích o odborech, spočívá v tom, že tváří v tvář odborovým organizacím vedeným pravicovými socialisty se nekáže dělníkům vystoupení z nich, ale uskutečňuje se vnitřní ovládnutí.

Osmá teze je pozoruhodná svým odsouzením slavného rozdělení na tři formy a jejich významové rovnocennosti: strana-odborní-družstva; toto rozdělení se v různých podobách (včetně rovného vztahu mezi stranou a odborovou konfederací a obdobně) rozmohlo ve staré Internacionále a rovněž v Itálii před válkou a po ní. Pro Zinovieva je nová trojice v jasném pořadí dle důležitosti: strana-sověty-odborní. Sověty jsou sice novou historickou formou přechodného státu, ale nepřevládají stranu ani jí neubírají její vedoucí úlohu. Pozoruhodné je také odsouzení další formule KAPD, která prohlašuje, že strana se musí stále více přizpůsobit myšlence sovětu a nabýt proletářského charakteru. Chybná a reakční je myšlenka, že strana se musí vtělit do sovětu a nechat se jimi nahradit. Jak vždy tvrdil Lenin, existuje historická možnost, že se sověty podlehnou vlivu buržoazie a oportunistů, a v takovém případě strana uchopí moc proti nim.

Devátá teze opakuje, že strana má po dobytí moci významné funkce.

Desátá teze tyto funkce vyjmenovává jako boj nejen proti buržoazii, ale i proti socialistům (potlačení těchto stran a všech, kdo se staví proti komunistické straně). Strana organizuje rudou armádu, bojuje proti všem omezeným vizím jedné továrny, které rozbíjejí jednotu proletariátu, proti regionálnímu „patriotismu“ a lokalismu, které podkopávají jednotu diktátorského státu.

Dle jedenácté teze strana nevymizí dříve, než vymizejí třídy (než bude uskutečněna úplná komunistická společnost). Teprve až komunismus přestane být cílem a celá dělnická třída bude komunistická, bude se strana moci rozpustit v nitru pracující třídy. Přesnější je Marxova formulace, která mluví o lidstvu, neboť proletariát s úplným rozvinutím komunistické společnosti ruší spolu s ostatními třídami zejména sám sebe. Strana bude mít svou funkci, dokud nebudou vymýceny všechny zhoubné tradice třídních společností.

Třináctá teze potvrzuje koncepty centralizace, železné disciplíny a armádního typu v průběhu občanské války.

Čtrnáctá teze formuluje demokratický centralismus takto: vyššíorgány jsou voleny nižšími – povinná podřízenost každého orgánu nadřízenému – centrum s plnými pravomocemi, nepochybnitelnými v období mezi sjezdy. My zde pouze zdůrazníme to, že dle organického centralismu v podání levice by sjezdy samy neměly posuzovat práce centra a o výběru řídicích osob, nýbrž o otázkách směřování, a to v souladu s neměnnou historickou doktrínou světové strany. V každém případě nemá vlastní rys teze nic společného s demokraticko-volební koncepcí.

Patnáctá teze předjímá pozastavení vnitřních demokratických jistot v období ilegálních bojů.

Teze šestnáct vytyčuje zcela zásadní koncepci, podle níž je jakákoli autonomie pouhým ústupkem maloburžoaznímu anarchismu.

Sedmnáctá teze zakotvuje skloubení legální a ilegální činnosti a kontrolu ze strany stranického centra – byť by mělo ilegální strukturu – nad eventuální parlamentní skupinou.

Osmnáctá teze požaduje, aby síť komunistických buněk v odborech a dalších tělesech byla všude podřízena komunistické straně. Levice bude po právu bojovat proti organizaci na základě buněk, které měly být dle bolševizace následujících let nikoliv převodovými orgány strany, ale jejím vlastním základem.

Devatenáctá teze ukládá, aby strana existovala shodně ve městech i na venkově, a to v souladu s tradicí italského hnutí silně založeného na proslulých venkovských pomocných dělnících, nijak méně významných bratrech průmyslového proletariátu.

Další teze, kterou v následujících letech hájila levice, stále věrná svému původu, praví, že v každé zemi musí být strana a v každé zemi musí existovat pouze jedna strana, což vylučovalo nejednoznačnou formuli ohledně sympatizujících stran. Závěr teze, kde se požaduje, aby ve všech nestranických organizacích existovala buňka komunistické strany, vylučuje, jak to levice vždy prosazovala, že je přípustné provádět infiltraci do jiných stran. Teze končí svržením spojení s masami, vždy zastávaným levicí, a zavržením jak sektářství tak i absence zásad.

Teze o roli komunistické strany v proletářské revoluci

Přijaté na II. kongresu Komunistické internacionály
v roce 1920

„Rassegna Comunista“, č. 4, 31. května 1921

Vydáno v angličtině v „Communist Program“, č. 2, březen 1976

Přeloženo z „Protokoll des II Weltkongresses der Kommunistischen Internationale“, Hamburg, 1921

Před světovým proletariátem stojí rozhodující boje. Epocha, v níž nyní žijeme, je epochou neskrývaných občanských válek. Blíží se rozhodující hodina. Prakticky ve všech zemích, kde existuje významné dělnické hnutí, čelí dělnická třída se zbraní v ruce řadě tvrdých bojů.

Nyní více než kdy jindy potřebuje pracující třída silnou organizaci. Musí neúnavně pracovat na tom, aby se na tento rozhodující boj připravila a neztratila ani jednu drahocennou hodinu.

Kdyby v době Pařížské komuny (1871) měla dělnická třída disciplinovanou komunistickou stranu, byť malou, bylo by první hrdinné povstání francouzského proletariátu mnohem silnější a bylo by možné se vyhnout mnoha chybám a slabostem. Boje, před kterými proletariát nyní stojí za jiné historické situace, budou mnohem osudovější než roku 1871.

Druhý světový kongres Komunistické internacionály proto obrací pozornost revolučních dělníků celého světa k následujícímu:

1. Komunistická strana je *částí* dělnické třídy, a to tou nejvyspělejší, nejvíce třídně uvědomělou, a tedy i nejvíce revoluční částí. Procesem přirozené selekce je komunistická strana tvořena nejlepšími, nejvíce třídně uvědomělými, nejoddanějšími a nejprozíravějšími dělníky. Komunistická strana nemá jiné zájmy než jsou zájmy dělnické třídy jako celku. Komunistická strana se od dělnické třídy jako celku liší tím, že má jasnou představu o celé dějinné trajektorii dělnické třídy v její celistvosti a že na každém kroku této cesty usilovně hájí zájmy nikoliv jednotlivých skupin nebo profesí, ale dělnické třídy jako celku. Komunistická strana je organizační a politickou pákou, kterou nejvyspělejší část dělnické třídy používá k navedení proletářských a poloproletářských mas na správnou cestu.

2. Dokud se proletariát nechopí státní moci, jednou provždy neupevní svou vládu a nezabezpečí ji proti znovuoobnovení buržoazního režimu, bude mít komunistická strana ve svých organizovaných řadách jen menšinu dělníků. Před

uchopením moci a v přechodném období může komunistická strana za příznivých okolností uplatňovat nesporný *ideologický* a *politický* vliv na všechny proletářské a poloproletářské vrstvy obyvatelstva, nemůže je však všechny organizačně sjednotit ve svých řadách. Teprve poté, co diktatura proletariátu zbaví buržoazii takových mocných prostředků uplatňování vlivu, jako jsou tisk, školy, parlament, církev, správní aparát atd., teprve poté, co bude všem zřejmá konečná porážka buržoazního řádu, teprve tehdy začnou všichni nebo prakticky všichni dělníci vstupovat do řad komunistické strany.

3. Je třeba ostře rozlišovat mezi pojmy strana a třída. Členové „křesťanských“ a liberálních odborů v Německu, Anglii a dalších zemích jsou nepochybně součástí dělnické třídy. I více či méně početné skupiny dělníků, kteří stále následují Scheidemanna, Gomperse a jim podobné, jsou nepochybně součástí dělnické třídy. Za určitých historických okolností je docela dobře možné, že dělnická třída zahrnuje i velmi početné reakční elementy. Úkolem komunismu není přizpůsobovat se těmto zaostalým částem dělnické třídy, ale pozvednout celou dělnickou třídu na úroveň jejího komunistického předvoje. Záměna těchto dvou pojmů – strany a třídy – může vést k největším omylům a zmatkům. Je například jasné, že navzdory náladám a předsudkům určité části dělnické třídy během imperialistické války měla dělnická strana proti těmto náladám a předsudkům za každou cenu bojovat tím, že bude hájit historické zájmy proletariátu, což vyžadovalo, aby proletářská strana vyhlásila této válce válku.

Proto po vypuknutí imperialistické války v roce 1914 strany sociál-zrádců ve všech zemích, když podporovaly buržoazii svých „vlastních“ zemí, vždy zdůvodňovaly, že jednají v souladu s vůlí dělnické třídy. Zapomínaly však, že i kdyby tomu tak bylo, úkolem proletářské strany musí být za takového stavu věcí vystoupit proti náladám většiny dělníků a navzdory všemu hájit dějinné zájmy proletariátu. Podobně na počátku tohoto století odmítali tehdejší ruští menševici (tzv. ekonomisté) otevřený politický boj proti carismu s odůvodněním, že dělnická třída jako celek ještě nedozrála k pochopení nutnosti politického boje.

Obdobně právě křídlo německých nezávislých vždy, když jedná nerozhodně a neadekvátně, poukazuje na „vůli mas“, aniž by chápalo, že strana existuje právě proto, aby masu vedla a ukazovala jim cestu.

4. Komunistická internacionála neochvějně lpí na přesvědčení, že selhání starých „sociálně demokratických“ stran Druhé internacionály by v žádném případě nemělo být představováno jako krach proletářských stran obecně. Epocha bezprostředního boje za diktaturu proletariátu dává vzniknout nové světové straně proletariátu, komunistické straně.

5. Komunistická internacionála rozhodně odmítá názor, že proletariát může realizovat svou revoluci, aniž by měl vlastní nezávislou politickou stranu. Každý

třídní boj je politickým bojem. Cílem tohoto boje, který se nevyhnutelně mění v občanskou válku, je dobytí politické moci. Politickou moc nelze uchopit, organizovat a řídit jinak než prostřednictvím politické strany. Pouze pokud má proletariát v čele stranu organizovanou a se zkušenostmi, která má jasně definované cíle a praktický program okamžitých opatření jak pro oblast domácí, tak zahraniční politiky, pak dobytí politické moci nenastane jako náhodná a dočasná epizoda, nýbrž jako výchozí bod pro trvalé komunistické strukturování společnosti budované proletariátem.

Tento třídní boj vyžaduje stejně tak centralizaci a jednotné řízení nejrůznějších forem proletářského hnutí (odbory, družstva, tovární rady, vzdělávací činnost, volby atd.). Takovým koordinačním a řídicím centrem může být pouze politická strana. Odmítnutí vytvořit a posílit takovou stranu a podříditi se jí znamená odmítnutí jednoty ve vedení různých bojových sil proletariátu působících na různých bojištích. Třídní boj proletariátu potřebuje intenzivní agitaci, která osvětluje různé fáze boje z jednoho vyloučeného hlediska a obrací pozornost proletariátu v každém daném okamžiku k jednoznačným úkolům, jež má celá třída vykonat. Toho nelze dosáhnout bez centralizovaného politického aparátu, tj. bez politické strany.

Propaganda vedená revolučními syndikalisty a přívrženci Průmyslových dělníků světa (Industrial Workers of the World–IWW) proti nutnosti nezávislé dělnické strany proto objektivně napomáhala a napomáhá leda k podpoře buržoazie a kontrarevolučních „sociálních demokratů“. Ve své propagandě proti komunistické straně, kterou chtějí nahradit výhradně odbory nebo beztvářými „všeobecnými“ dělnickými svazy, mají syndikalisté a IWW blízko k nepokrytým oportunistům.

Po porážce revoluce v roce 1905 ruští menševici dlouhá léta prosazovali myšlenku tzv. dělnického shromáždění, které mělo nahradit revoluční stranu dělnické třídy. Žlutáci „workeristé“ všeho druhu v Anglii a Americe kážou dělníkům vytvářet beztvaré dělnické svazy nebo nejasná, čistě parlamentní sdružení, která mají nahradit politickou stranu, a současně s tím prosazují veskrze buržoazní politiku. Revoluční syndikalisté a IWW dychtí bojovat proti diktatuře buržoazie, ale nevědí jak. Nechápu, že bez nezávislé politické strany je dělnická třída tělem bez hlavy.

Revoluční syndikalismus a metody IWW značí krok vpřed pouze ve srovnání se starou, zatuchlou, kontrarevoluční ideologií Druhé internacionály. Ve srovnání s revolučním marxismem, tj. s komunismem, však syndikalismus a metody IWW jsou krokem zpět. Prohlášení „levých“ Komunistů Německa (Komunistické dělnické strany Německa–KAPD) na jejich dubnovém ustavujícím sjezdu, že sice zakládají stranu, avšak která „není stranou v tradičním smyslu slova“, je ideologickou kapitulací před těmito reakčními názory syndikalismu a metodami IWW.

Dělnická třída nemůže zvítězit nad buržoazií pouze generální stávkou, taktikou „založených rukou“. Proletariát se musí uchýlit k ozbrojenému povstání. Ten, kdo to pochopil, musí také pochopit, že organizovaná politická strana je nepostradatelná, že beztvaré dělnické svazy nestačí.

Revoluční syndikalisté často hovoří o velké roli, kterou může sehrát odhodlaná revoluční menšina. Skutečně odhodlaná menšina dělnické třídy, menšina, která je komunistická, která chce jednat, která má program, která si klade za cíl organizovat boj mas – *právě takovou je komunistická strana*.

6. Nejdůležitějším úkolem opravdové komunistické strany je udržovat stále co *nejušší kontakt* s nejširšími masami proletariátu. Za tímto účelem mohou a mají komunisté působit i ve sdruženích, která přestože nejsou stranickými organizacemi, pokrývají svým členstvem velké zástupy proletářů, jako jsou sdružení válečných invalidů v různých zemích, výbory kampaně „Ruce pryč od Ruska“ v Anglii, spolky proletářských nájemníků atd. Zvláště důležitý je ruský příklad takzvaných „bezpartijních“ dělnických a rolnických shromáždění. Tyto shromáždění jsou organizovány prakticky v každém městě, v každém dělnické čtvrti a také na venkově. Voleb do těchto shromáždění se účastní nejširší masy i zaostalých dělníků. Na pořad jednání se dostávají nejnaléhavější otázky – zásobování potravinami, bydlení, vojenská situace, školství, současné politické úkoly atd. Komunisté vyvíjejí na tyto „bezpartijní“ shromáždění nejaktivnější vliv, a činí tak pro stranu s největším úspěchem.

Komunisté považují za svůj nejdůležitější úkol systematicky provádět organizační a osvětovou práci v těchto širších organizacích pracujících. Aby to však mohli zdárně dělat, aby bylo zabráněno nepřátelům revolučního proletariátu zmocnit se těchto širokých dělnických organizací, musí mít třídně uvědomělí komunističtí dělníci svou vlastní nezávislou pevně semknutou komunistickou stranu, která vždy jedná organizovaně a která je schopna za každého zvratu situace a bez ohledu na to, jakou formu hnutí nabývá, sledovat všeobecné zájmy komunismu.

7. Komunisté se v žádném případě nevyhýbají masovým dělnickým organizacím, které mají nestranický – politicky neutrální – charakter, a to i tehdy, když mají vyloženě reakční charakter (žluťácké nebo křesťanské odbory apod.); nezdráhají se jich účastnit a využívat je. Komunistická strana uvnitř těchto organizací neustále provádí svou propagandu a neúnavně přesvědčuje dělníky, že myšlenka bezpartijnosti jakožto principu je mezi dělníky záměrně podporována buržoazií a jejími lokaji, aby je odklonila od organizovaného boje za socialismus.

8. Staré „klasické“ rozdělení dělnického hnutí na tři formy – stranu, odbory a družstvo – je zjevně zastaralé. Proletářská revoluce v Rusku dala vzniknout zá-

kladní formě proletářské diktatury, sovětům. Nové dělení, ke kterému se všude blížíme, je: 1. strana, 2. dělnické rady (sověty), 3. sdružení výrobců (odborové svazy). Ale jak rady, tak revoluční svazy musí být neustále a systematicky vedeny stranou proletariátu, tedy komunistickou stranou. Organizovaný předvoj dělnické třídy, komunistická strana, která *musí řídit* boje celé dělnické třídy v ekonomické a politické oblasti jakož i v oblasti osvěty, musí být živoucím duchem v odborech a dělnických radách, stejně jako v každém jiném druhu proletářské organizace.

Vznik sovětů jakožto historické základní formy diktatury proletariátu nijak nesnižuje vedoucí úlohu komunistické strany v proletářské revoluci. Když němečtí „leví“ komunisté říkají (viz jejich výzva německému proletariátu ze 14. dubna 1920, podepsaná „Komunistickou dělnickou stranou Německa–KAPD“), že „i strana se stále více přizpůsobuje myšlence sovětů a nabývá proletářského charakteru“ (*Kommunistische Arbeiterzeitung*, č. 54), je to zmatené vyjádření myšlenky, že komunistická strana se má vtělit do sovětů a že sověty mohou nahradit komunistickou stranu. Tato myšlenka je v zásadě chybná a reakční.

V dějinách ruské revoluce bylo období, kdy sověty stály proti proletářské straně a podporovaly politiku agentů buržoazie. Totéž platilo pro Německo. To samé je možné i v jiných zemích.

Aby sověty mohly splnit své dějinné poslání, je nezbytná silná komunistická strana, strana, která se sovětům nikterak prostě „přizpůsobuje“, ale dokáže zajistit, že se sověty nebudou „přizpůsobovat“ buržoazii a bělogvardějské sociální demokracii, strana, která prostřednictvím svých frakcí v sovětech docílí toho, že ji budou následovat.

Kdo navrhuje, aby se komunistická strana „přizpůsobila“ sovětům, kdo v takovém přizpůsobení vidí posílení „proletářského charakteru“ strany, prokazuje straně i sovětům velmi pochybnou službu a nepochopil význam strany ani sovětů. Čím silnější stranu v kterékoli zemi vytvoříme, tím dříve zvítězí „myšlenka sovětů“. Mnozí „nezávislí“ a dokonce i pravcoví socialisté dnes „myšlence sovětů“ poskytují verbální podporu. Zabránit těmto živlům v překrucování myšlenky sovětů budeme schopni jen tehdy, budeme-li mít silnou komunistickou stranu, která bude schopna rozhodujícím způsobem ovlivňovat politiku sovětů a vést je.

9. Komunistická strana je pro dělnickou třídu nutností nejen *před* převzetím moci, nejen *během* převzetí moci, ale i *poté*, co moc přejde do rukou dělnické třídy. Dějiny Ruské komunistické strany, která je u moci již téměř tři roky, ukazují, že role komunistické strany po převzetí moci dělnickou třídou se nesnižuje, ale naopak nesmírně vzrůstá.

10. Nazítří po dobytí moci proletariátem zůstává jeho strana stejně jako dříve pouze částí dělnické třídy – ale je to právě ta část dělnické třídy, která zor-

ganizovala vítězství. Po dvě desetiletí v Rusku a několik let v Německu bojovala komunistická strana nejen proti buržoazii, ale i proti těm „socialistům“, kteří jsou agenty buržoazie v řadách proletariátu; přijala do svých řad nejodhodlanější, nejprozíravější a nejvíce třídně uvědomělé bojovníky dělnické třídy. Pouze pokud existuje takováto disciplinovaná organizace nejlepší části dělnické třídy, je možné překonat všechny obtíže, před kterými bude stát diktatura dělnické třídy nazítří po vítězství. Při organizování nové proletářské Rudé armády, při skutečném ničení buržoazního státního aparátu a jeho nahrazování zárodky nového proletářského státního aparátu, při potírání úzkoprsých profesních tendencí existujícími mezi jednotlivými skupinami dělníků, při boji proti lokálnímu a regionálnímu „patriotismu“, při razení cesty k utváření nové pracovní disciplíny – při všech těchto aktivitách má rozhodující slovo komunistická strana. Její členové musí svým vlastním příkladem inspirovat a vést většinu dělnické třídy.

11. Potřeba politické strany proletariátu zmizí teprve s úplným zrušením tříd. Je možné, že na cestě k tomuto konečnému vítězství komunismu se historický význam tří základních forem dnešní proletářské organizace (strana, sověty, odbory výrobců) změní a že postupně vykrystalizuje jediný typ dělnické organizace. Komunistická strana však se *zcela rozplyne v dělnické třídě* teprve tehdy, až komunismus přestane být cílem, za který je třeba bojovat, a až se celá dělnická třída stane komunistickou.

12. Druhý sjezd Komunistické internacionály nejen potvrzuje dějinné poslání komunistické strany obecně, ale naznačuje mezinárodnímu proletariátu, byť jen v hrubých obrysech, jakou komunistickou stranu potřebujeme.

13. Komunistická internacionála je toho názoru, že zejména v období diktatury proletariátu musí být komunistická strana postavena na základech neochvějného proletářského centralismu. Aby mohla komunistická strana zdárně vést dělnickou třídu v těžké a dlouhotrvající občanské válce, musí ve vlastních řadách zavést železnou vojenskou disciplínu. Zkušenosti Komunistické strany, která po tři roky vedla dělnickou třídu v ruské občanské válce, ukázaly, že bez nejpřísnější disciplíny, bez úplné centralizace a bez plné soudružské důvěry všech stranických organizací ve stranické centrum je vítězství pracujících nemožné.

14. Komunistická strana musí být budována na základě demokratického centralismu. Základními principy demokratického centralismu je, že vyšší stranické orgány musí být voleny nižšími, že všechny pokyny vyšších orgánů jsou pro ty nižší kategoricky a nutně závazné; a že musí existovat silné stranické centrum, jehož autorita je všeobecně a nezpochybnitelně uznávána pro všechny vedoucí stranické soudruhy v období mezi sjezdy.

15. Řada komunistických stran v Evropě a Americe byla v důsledku „stavu obležení“, který buržoazie vyhlásila proti komunistům, nucena vést ilegální život.

Je třeba mít na paměti, že za takové situace princip volitelnosti nemůže být striktně dodržován a že vedoucím stranickým orgánům musí být přiznáno právo kooptovat do těchto orgánů nové členy, jak se to svého času dělo v Rusku. Za „stavu obležení“ není komunistická strana schopna uplatňovat demokratické referendum o každé závažné otázce (jak to navrhovala skupina amerických komunistů); místo toho musí svému ústřednímu orgánu poskytnout právo přijíat v naléhavých případech důležitá rozhodnutí týkající se všech členů strany.

16. V současné době prosazování široké „autonomie“ pro místní stranické organizace pouze oslabuje řady komunistické strany, podkopává její akceschopnost a nahrává maloburžoazním, anarchistickým a rozkladným tendencím.

17. V zemích, kde je stále u moci buržoazie nebo kontrarevoluční sociální demokracie, se komunistické strany musí naučit systematicky kombinovat legální a ilegální činnost. Legální činnost musí být vždy pod účinnou kontrolou ilegální strany. Komunistické parlamentní frakce v centrálních i místních vládních institucích musí být zcela pod kontrolou strany bez ohledu na to, jedná-li v danou dobu strana legálně či ilegálně. Poslanci, kteří se odmítnou jakýmkoli způsobem podřídit straně, musí být ze strany vyloučeni.

Legální tisk (noviny a vydavatelství) musí být zcela a bezpodmínečně podřízen celé straně a jejímu ústřednímu výboru. V tomto bodě nejsou přípustné žádné ústupky.

18. Základem veškeré organizační činnosti komunistické strany musí být vytváření *komunistických buněk* všude tam, kde se nacházejí proletáři a poloproletáři, a to i v malém počtu. V každém sovětu, v každé odborové organizaci, v každém družstvu, v každé továrně, v každé radě nájemníků, všude tam, kde jsou byt' jen tři lidé sympatizující s komunismem, musí být okamžitě zformována komunistická buňka. Jedině pevná organizace komunistů dává předvoji dělnické třídy možnost stát se vedením celé třídy. Všechny buňky komunistické strany pracující v bezpartijních organizacích musí být bezvýhradně podřízeny stranické organizaci jako celku, a to bez ohledu na to, zda strana v danou chvíli operuje legálně či ilegálně. Komunistické buňky všeho druhu musí operovat navzájem v přísné hierarchickém uspořádání dle co možná nejpresnějšího klíče.

19. Téměř všude vzniká komunistická strana jako městská strana, strana průmyslových dělníků žijících převážně ve městech. Aby bylo dosaženo co nejsnazšího a nejrychlejšího vítězství dělnické třídy, musí se komunistická strana stát stranou nejen měst, ale i venkova. Komunistická strana musí přenést svou propagandu a organizační práci mezi zemědělské dělníky a malé a střední rolníky. Komunistická strana musí věnovat zvláštní pozornost organizování komunistických buněk na venkově.

Mezinárodní organizace proletariátu může být silná pouze tehdy, pokud se zde formulované pojetí role komunistické strany pevně uchytí ve všech zemích, kde komunisté žijí a bojují. Komunistická internacionála zve na svůj kongres každý odborový svaz, který uznává její zásady a je připraven rozejít se se žlutáčkou odborovou internacionálou. Komunistická internacionála zorganizuje mezinárodní sekci rudých odborů, které uznávají komunistické zásady. Komunistická internacionála neodmítne součinnost s jakoukoli bezpartijní dělnickou organizací, která je ochotna vést seriózní revoluční *boj proti buržoazii*. Zároveň však nikdy nepřestane Komunistická internacionála zdůrazňovat dělníkům celého světa, že:

1. komunistická strana je hlavní a prvořadou zbraní pro osvobození dělnické třídy. Nyní musíme mít v každé zemi nikoli pouhé skupiny nebo tendence, ale komunistickou stranu;

2. v každé zemi musí existovat pouze jedna komunistická strana;

3. komunistická strana musí být postavena na principu nejpřísnější centralizace a v epoše občanské války v jejích řadách musí panovat vojenská disciplína;

4. všude, kde se nachází tucet proletářů nebo poloproletářů, musí mít komunistická strana svou organizovanou buňku;

5. v každé nestranické organizaci musí existovat buňka komunistické strany, která je straně přísně podřízena;

6. přestože komunistická strana pevně a neústupně zastává program a revoluční taktiku komunismu, musí být vždy v co nejužším spojení s širokými dělnickými organizacemi a musí se vyvarovat jak sektářství, tak i absence zásad.

Strana a třída

„Rassegna comunista“, č. 2, 15. dubna 1921

*Tento článek Amadea Bordigy vyšel v teoretickém orgánu Komunistické strany Itálie. Byl namířen proti dvěma dialekticky propojeným a sobě rovným chybám existujícím v mezinárodním komunistickém hnutí: pololegalistické pasivitě a horečnému aktivismu. V prvním případě bylo nekompromisní programové a organizační vymezení strany obětováno snaze – která je sama o sobě samozřejmě zcela legitimní – o prohloubení a rozšíření vlivu strany v masách. **Početní** růst politického orgánu počal být **sám o sobě** považován za kritérium při posuzování **účinnosti a správnosti** jeho politické orientace. Ve druhém případě posun činnosti strany v Německu směrem k ofenzivě za každou cenu – doprovázený machinacemi či sbližováním s prohnílými křídly dělnického hnutí na parlamentní a odborové úrovni – vedl k nepřipravené a v důsledku toho dezorganizující ofenzivě, která nebyla adekvátní skutečnému poměru sil (tzv. Märzaktion, březen 1921).*

Tento text vyvrací povídačky o údajné sektářské uzavřenosti a indiferentnosti „italské komunistické levice“ vůči životně důležitému problému získávání stále většího vlivu na tu třídu, v jejímž čele je strana povolána stát během revoluce a během revoluční přípravy.

* * *

„Teze o úloze komunistické strany v proletářské revoluci“ schválené II. kongresem Komunistické internacionály jsou skutečně a hluboce zakotveny v marxistické doktríně. Tyto teze berou za výchozí bod definici vztahů mezi stranou a třídou a konstatují, že třídní strana může do svých řad zahrnout jen část třídy samotné, nikdy však třídu celou, či dokonce snad její většinu. Tato zřejmá pravda by byla ještě lépe zdůrazněna, pokud by bylo poukázáno na to, že nelze ani hovořit o třídě, pokud nevznikla menšina této třídy, která má tendenci se organizovat v politickou stranu. Co je vlastně podle naší kritické metody společenská třída? Můžeme ji vůbec poznat na základě čistě objektivního vnějšího uznání společných ekonomických a společenských podmínek velkého počtu jednotlivců a jejich analogického postavení ve vztahu k výrobnímu procesu? To by nestačilo. Naše metoda se nerovná pouhému popisu společenské struktury, tak jak existuje v daném okamžiku, ani se neomezuje na pouhé načrtnutí abstraktní hranice rozdělující všechny jedince tvořící společnost do dvou skupin, jak to dělají přírodovědci ve svých zkosnatělých klasifikacích. Marxistická kritika vidí lidskou společnost

v jejím pohybu, v jejím vývoji v čase; využívá zásadně historického a dialektického kritéria, to znamená, že studuje souvislost událostí v jejich vzájemné interakci. Namísto toho, aby se pořídil jakýsi fotografický snímek společnosti v daném okamžiku (jako u staré metafyzické metody) a následně ji studovala s cílem rozlišit různé kategorie, do nichž je třeba roztrždit jednotlivce, kteří ji tvoří, dialektická metoda nahlíží na dějiny jako na film odvíjející se v jeho postupných scénách; třídu je třeba hledat a rozeznávat ve výrazných rysech tohoto pohybu. Při uplatnění první metody bychom se stali terčem tisíců námitek ze strany ryzích statistiků a demografů, krátkozrakých lidí (pokud takoví vůbec existují), kteří by naše dělení přezkoumali a poznamenali, že neexistují dvě třídy, dokonce ani tři nebo čtyři, ale že může existovat deset, sto nebo dokonce tisíc tříd oddělených postupným odstupňováním a nedefinovatelnými přechodovými zónami. Při druhé metodě však uplatňujeme zcela jiná kritéria, abychom rozlišili onu protagonistku historické tragédie, třídu, a abychom definovali její charakteristiky, její jednání a cíle, které se mezi množstvím proměnlivých faktů konkretizují do očividně uniformních rysů; ty naopak nebohý statistický fotograf zaznamenává jen jako chladnou řadu neživých dat. Proto, abychom mohli konstatovat, že nějaká třída v daném historickém okamžiku existuje a jedná, nestačí vědět například, kolik bylo v Paříži za Ludvíka XIV. kupců, kolik bylo v osmnáctém století anglických statkářů nebo kolik bylo na počátku devatenáctého století dělníků v belgickém zpracovatelském průmyslu. Místo toho budeme muset podrobit našemu logickému zkoumání celé dějinné období; budeme muset rozpoznat společenský, a tedy i politický pohyb, který si hledá cestu skrze vzestupy a pády, chyby a úspěchy, přičemž po celou dobu očividně lpí na souboru zájmů určité vrstvy lidí, které výrobní způsob a jeho vývoj postavil do určité situace. Právě tuto analytickou metodu použil Bedřich Engels v jednom ze svých prvních klasických esejů, v němž vyvozoval vysvětlení řady politických hnutí z dějin anglické dělnické třídy a dokazoval tak existenci třídního boje. Toto dialektické pojetí třídy nám umožňuje překonat nepodstatné námítky statistiků. Ti pak ztratí právo nadále považovat protikladné třídy na scéně dějin za jasně rozdělené, tak jako jsou na scéně divadla rozděleny různé pěvecké sbory. Nebude moci vyvracet naše závěry argumentací, že ve styčné zóně existují nedefinovatelné vrstvy, skrze něž dochází k určitému prolínání jedinců, a to proto, že tato skutečnost nijak nemění dějinné fyziognomie proti sobě stojících tříd.

* * *

Koncept třídy nám proto nesmí evokovat statický obraz, ale naopak dynamický. Když rozeznáme společenskou tendenci nebo hnutí orientované na určitý cíl, pak

můžeme rozpoznat existenci třídy v pravém smyslu slova. Pak ale již v podstatě třídní strana existuje, i když zatím ne formálně. Strana žije, když existuje doktrína a způsob jednání. Strana je školou politického myšlení, a tudíž i organizací boje. První charakteristika je faktem uvědomění, druhá je faktem vůle, přesněji řečeno snahy směřovat k určitému konečnému cíli. Bez těchto dvou charakteristik ještě nemáme definici třídy. Jak jsme již řekli, ten, kdo chladně zaznamenává fakta, může najít spřízněnost v životních podmínkách více či méně velkých vrstev, ale do vývoje dějin tím není vtisknuta žádná stopa. Teprve v rámci třídní strany lze tyto dvě charakteristiky nalézt zhuštěné a konkretizované. Třída se formuje s tím, jak se rozvíjejí určité podmínky a vztahy, které s sebou nese konsolidace nových výrobních systémů – například zakládání velkých továren najímajících a zaučujících velké množství pracovních sil; obdobně se zájmy takového lidského společenství postupně začínají zhmotňovat do přesnějšího vědomí, které se začíná utvářet v malých skupinách tohoto uskupení. Když je masa hnána do akce, pouze tyto prvotní skupiny jsou schopny předvídat konečný cíl a jsou to ony, kdo podněcuje a vede zbytek. Mluvíme-li o moderní proletářské třídě, musíme si tento proces představit nikoli ve vztahu k určité profesní kategorii, ale k třídě jako celku. Pak lze pochopit, jak se postupně objevuje přesnější vědomí totožnosti zájmů; toto vědomí je však výsledkem takové spletnosti zkušeností a ponětí, že je lze nalézt pouze v omezených skupinách sestávajících z elementů náležejících ke všem kategoriím. Jen vyspělá menšina skutečně může mít jasnou vizi kolektivní akce, která směřuje k obecným cílům, jež se týkají celé třídy, a jejímž ústředním bodem je záměr změnit celý společenský režim. Tyto skupiny, tyto menšiny, nejsou ničím jiným než stranou. Když její formování (které samozřejmě nikdy neprobíhá bez zádrhelů, krizí a vnitřních konfliktů) dosáhne určitého stadia, pak můžeme říci, že máme třídu v akci. Strana sice zahrnuje jen *část* třídy, ale jedině ona může dodat třídě jednotu akce a hnutí, neboť spojuje ty elementy, mimo meze kategorií a lokalit, které jsou *vnímavé* k třídě a *reprezentují ji*. Tím se osvětluje význam této základní skutečnosti: strana je jen částí třídy. Ten, kdo uvažuje o statickém a abstraktním obrazu společnosti a chápe třídu jako jakousi zónu s malým jádrem, stranou, uvnitř ní, by mohl snadno dojít k následujícímu závěru: jelikož celá ta část třídy, která zůstává mimo stranu, je téměř vždy většinou, mohla by mít větší váhu a větší práva. Avšak stačí si uvědomit, že jedinci v této velké zbývající masě ještě nemají ani třídní vědomí, ani třídní odhodlání a žijí pro své sobecké cíle nebo pro svou profesi, svou vesnici, svůj národ, pak pochopíme, že pro zajištění jednání třídy jako celku v dějinném hnutí je zapotřebí mít orgán, který ji podněcuje, sjednocuje a stojí v jejím čele – zkrátka který ji řídí; pak pochopíme, že strana je vlastně oním jádrem, bez něhož by se nedalo uvažovat o celé zbývající masě jakožto síle schopné mobilizace. Třída implikuje stranu, protože aby mohla

existovat a vystupovat v dějinách, musí mít kritickou doktrínu dějin a cíl, kterého v nich chce dosáhnout.

* * *

V jediné opravdové revoluční koncepci je řízením třídních akcí pověřena strana. Analýza doktrín spolu s řadou historických zkušeností nám umožňuje bez okolků redukovat všechny tendence popírající nezbytnost a přednost funkce strany na maloburžoazní a antirevoluční ideologie.

Opírá-li se toto odmítnutí o demokratické hledisko, musí být podrobeno stejné kritice, jakou marxismus používá k vyvrácení oblíbených tezí buržoazního liberalismu. Stačí připomenout, že je-li vědomí lidí následkem, nikoli příčinou charakteristik okolního prostředí, v němž jsou nuceni žít a jednat, pak nikdy nebude pravidlem, že se vykořisťování, hladoví a podvyživení sami dokáží přesvědčit o nutnosti svrhnout dobře živeného sytého a všemi prostředky a možnostmi oplývajícího vykořisťovatele. To může být pouze výjimkou. Buržoazní volební demokracie se domáhá konzultace s masami, neboť ví, že odpověď většiny bude vždy ve prospěch privilegované třídy a ochotně jí bude přenechávat právo vládnout a nadále pokračovat ve vykořisťování. Na tomto vztahu nic nezmění přírůstek nebo úbytek malé menšiny buržoazních voličů. Buržoazie vládne s většinou nejen všech občanů, ale i samotných dělníků. Proto kdyby strana vyzvala celou proletářskou masu, ať posoudí akce a iniciativy, které jsou v kompetenci pouze strany, zavázala by se k verdiktu, který by byl téměř jistě ve prospěch buržoazie. Takový verdikt by byl vždy méně osvícený, méně vyspělý, méně revoluční a především by byl méně veden vědomím skutečně kolektivního zájmu pracujících a konečného cíle revolučního boje než posudek vycházející pouze z řad organizované strany. Představa o *právu* proletariátu řídit si svou vlastní třídní akci je pouze abstrakcí postrádající jakýkoli marxistický význam. Skrývá se za ní snaha vést revoluční stranu k tomu, aby se rozšiřovala o méně vyspělé vrstvy, a zároveň s tím, jak k tomu postupně dochází, se následná rozhodnutí stále více přibližují buržoazním a konzervativním představám. Kdybychom hledali potvrzení této skutečnosti nejen prostřednictvím teoretického zkoumání, ale také ve zkušenostech, které nám dějiny skýtají, našli bychom jich bohatě. Nezapomínejme, že je typickým buržoazním klišé stavět do protikladu správný „zdravý rozum“ mas a „zlo“ „menšíny buřičů“ a předstírat co nejprůzračnější postoj vůči pracujícím a přitom chovat co nejzuřivější nenávisť vůči straně, která je jediným prostředkem, jímž mohou pracující zasáhnout zájmy vykořisťovatelů. Pravicové proudy dělnického hnutí, sociálnědemokratické školy, jejichž reakční postoje dějiny jasně ukázaly, neustále staví masy proti straně a předstírají, že jsou schopny nalézat vůli třídy konzultacemi v širším měřítku, než jsou omezené mantinely strany. Když nemohou

rozšířit stranu nad všechna omezení vyplývající z doktríny a akční disciplíny, snaží se prosadit, aby její hlavní orgány nebyly orgány ustanovené ohraničeným počtem jejích militantů, nýbrž aby jimi byly ty, které byly pro výkon parlamentních funkcí zvoleny nějakým širším sborem – ostatně parlamentní skupiny vždy patří ke krajně pravicovému křídlu stran, z nichž vzešly.

Degenerace sociálnědemokratických stran Druhé internacionály a skutečnost, že se očividně staly méně revolučními než neorganizované masy, jsou důsledkem toho, že postupně ztratily svůj specifický stranický ráz a to právě prostřednictvím dělnických a „labouristických“ praktik. To jest, nepůsobily již jako předvoj jdoucí před třídou, ale jako její mechanické vyjádření ve volebním a korporativním systému, kde se stejná důležitost a vliv přikládá i vrstvám, které jsou nejméně uvědomělé a nejvíce podléhající egoistickým nárokům proletářské třídy samotné. Jako reakce na tuto epidemii ještě před válkou zejména v Itálii vyvstala tendence, která prosazovala vnitrostranickou disciplínu, odmítala za nové členy ty, kteří ještě nebyli zcela srostlí s naší revoluční doktrínou, vystupovala proti autonomii parlamentních skupin a místních orgánů a navrhovala, aby se strana očistila od jejích falešných elementů. Tato metoda se ukázala být skutečným prostředkem proti reformismu a tvoří základ doktríny a praxe Třetí internacionály, která klade prvořadý důraz na roli strany – to jest centralizované, disciplinované strany s jasným vymezením problematiky principů a taktiky. Táž Třetí internacionála usuzovala, že „selhání starých ‚sociálně demokratických‘ stran Druhé internacionály by v žádném případě nemělo být představováno jako krach proletářských stran obecně“, ale, lze-li to tak říci, krachem organismů, které zapomněly býti stranami, protože stranami být přestaly.

* * *

Vůči komunistickému pojetí role strany existuje i jiná kategorie výhrad. Tyto výhrady jsou spojeny s jiným druhem kritické a taktické reakce na reformistickou degeneraci: týkají se syndikalistického učení, které spatřuje třídu v hospodářských odborových svazech a tvrdí, že právě ony jsou orgány schopné vést třídu v revoluci. Tyto námitky očividně vycházející zleva našly po klasickém období francouzského, italského a amerického syndikalismu nové vyjádření v tendencích, které se nacházejí na okraji Třetí internacionály. I ty lze snadno redukovat kritikou jejich principů i uznáním dějinných vyústění, k nimž vedly, na poloburžoazní ideologie.

Tyto tendence by chtěly rozpoznat třídu v rámci jí vlastní organizace – což je jistě charakteristický a nanejvýš důležitý rys –, tedy v profesních či odborových svazech, které vznikají dříve než politická strana, sdružují mnohem početnější

masy, a proto odpovídají více celé dělnické třídě. Obecně vzato však zvolení takového kritéria odhaluje nevědomou úctu k té samé demokratické lži, na kterou se buržoazie spoléhá ve snaze zajistit si svou moc vyzváním většiny lidu, aby si zvolila svou vládu. Z jiných teoretických stanovisek takový přístup splývá s buržoazními představami, svěřuje-li odborovým svazům organizaci nové společnosti a domáhá-li se autonomie a decentralizace výrobních činností, tak jak to dělají reakční ekonomisté. Naším cílem však není zde nyní provést úplnou kritickou analýzu syndikalistických doktrín. Postačí, když s ohledem na vyplývající historické zkušenosti podotkneme, že příslušníci proletářského hnutí představující jeho nejpravicovější křídlo vždy obhajovali totéž stanovisko, tj. zastupování dělnické třídy prostřednictvím odborových svazů; přitom dobře vědí, že tím činí charakter hnutí mírnější a oslabují ho, a to z těch prostých důvodů, o nichž jsme se již zmínili. Sama buržoazie dnes projevuje sympatie a náklonnost vůči organizování pracující třídy v odborech, což není nikterak nelogické; inteligentnější části buržoazie by totiž ochotně souhlasily s reformou státního a zastupitelského aparátu, která by dala větší prostor „apolitickým“ odborům, a dokonce i jejich požadavkům na výkon kontroly nad výrobním systémem. Buržoazie cítí, že dokud je možno akce proletariátu omezit na bezprostřední ekonomické požadavky, které jsou nastolovány jednotlivými odvětvími zvlášť, pomáhá tak zabezpečit status quo a vyhnout se formování nebezpečného „politického“ uvědomění – to jest jediného uvědomění, které je revoluční, neboť míří na zranitelné místo nepřitele, na držení moci.

Minulí i současní syndikalisté si ovšem vždy uvědomovali, že většinu odborových svazů ovládají pravicové elementy a že autoritativní nadvláda maloburžoazních vůdců nad masami se více než na volebním mechanismu sociálnědemokratických pseudostran zakládá na odborové byrokracii. Proto se syndikalisté a s nimi i velký počet subjektů, které jednaly pouze jako reakce na reformistickou praxi, zabývaly studiem nových forem odborové organizace a vytvářely nové odbory nezávislé na těch tradičních. Takový postup byl teoreticky mylný, neboť nepřekračoval základní kritérium ekonomické organizace: tj. automatické začlenění všech, kteří se na základě svého podílu na výrobě nacházejí v daných podmínkách, a to bez vyžadování nějakého konkrétního politického přesvědčení nebo mimořádného zavázání se k činnosti, která by mohla vyžadovat i nasazení vlastního života. Navíc při honění se za „výrobce“ nemohl překročit meze „profesní branže“, zatímco pouze třídní strana tím, že bere v úvahu „proletáře“ v celé šíři jeho podmínek a aktivit, je schopna probudit ve třídě revolučního ducha. Proto se takové řešení, které bylo teoreticky špatné, ukázalo jako neúčinné i ve skutečnosti. Přesto všechno se takové recepty neustále hledají i pro dnešek. Zcela mylná interpretace marxistického determinismu a omezené pojetí role, kterou při

formování revolučních sil hrají pod původním vlivem ekonomických faktorů skutečnosti *vědomí* a *vůle*, vede velké množství lidí k hledání „mechanického“ systému organizace, který by takřka automaticky zorganizoval masy podle toho, jak se každý jednotlivec spolupodílí na výrobě; dle těchto iluzí by takový organizační mechanismus sám postačoval k tomu, aby byla masa připravena přejít k revoluci s maximální revoluční efektivitou.

Takto znovu ožívá iluzorní řešení, které se zakládá na úsudku, že každodenní uspokojování ekonomických potřeb lze uvést v soulad s konečným cílem – svržením společenského systému – právě opřením se o organizační formu, čímž se vyřeší dávný protiklad mezi omezenými a postupnými výdobytky a maximální realizací revolučního programu. Ale – jak bylo správně řečeno v jedné z rezolucí většiny Komunistické strany Německa (KPD) v době, kdy tyto otázky (které později vedly k odštěpení KAPD) byly v Německu obzvláště naléhavé – *revoluce není otázkou formy organizace*.

Revoluce vyžaduje organizaci aktivních a na skutečnosti založených sil spojených doktrínou a konečným cílem. Významné vrstvy a nespočet jednotlivců zůstane mimo tuto organizaci, přestože materiálně náleží k třídě, v jejíž zájmu revoluce zvítězí. Třída však žije, bojuje, postupuje a vítězí díky působení sil, které v dějinných strastech zplodila ze svého lůna. Třída má původ v bezprostřední homogenitě ekonomických podmínek, které se nám jeví jako prvotní hnací síla tendence zničit a překročit současný způsob výroby. Aby se však třída mohla tohoto velkého úkolu ujmout, musí mít své vlastní smýšlení, svou vlastní kritickou metodu, svou vlastní vůli směřující k přesně vymezeným cílům určeným výzkumem a kritikou a svou vlastní organizaci boje, která s maximální efektivitou svádí dohromady a využívá její kolektivní snahy a oběti. To vše tvoří stranu.

Strana a třídní akce

„Rassegna comunista“, č. 4, 31. květen 1921

V předchozím článku, v němž jsme rozvedli některé základní teoretické pojmy, jsme ukázali nejen to, že není žádný rozpor v tom, že politická strana dělnické třídy, nepostradatelný nástroj v boji za osvobození této třídy, čítá ve svých řadách jen část, menšinu, třídy, ale ukázali jsme také, že nelze mluvit o třídě jednající jako dějinné hnutí bez existence strany, která má přesné vědomí tohoto hnutí a jeho cílů a která se staví do pozice jeho předvoje v akci.

Podrobnější zkoumání historických úkolů dělnické třídy na její revoluční cestě, a to jak před svržením moci vykořisťovatelů, tak po něm, jen potvrzuje nezbytnou potřebu politické strany, která musí řídit celý boj dělnické třídy. Abychom měli přesnou a hmatatelnou představu o „technické“ nezbytnosti strany, měli bychom nejprve zvážit – ač se to může zdát nelogické – úkoly, které musí proletariát vykonat poté, co se dostane k moci a poté, co vyrvе buržoazii kontrolu nad společenským ústrojím.

Poté, co proletariát vybojoval řízení státu, musí se chopit složitých funkcí. Kromě toho, že musí nahradit buržoazii v řízení a správě veřejných záležitostí, musí vybudovat zcela nový a odlišný správní a vládní aparát, jehož cíle jsou nerosvratelně složitější než ty, které představuje dnešní „umění vlády“. Tyto funkce vyžadují přísný výběr a nasazení jednotlivců schopných vykonávat rozmanité funkce, studovat různé problémy a uplatňovat jistá kritéria na rozličné oblasti kolektivního života: tato kritéria jsou odvozena z celkových revolučních principů a odpovídají nutnosti, která žene proletářskou třídu k rozbití okovů starého režimu za účelem nastolení nových společenských vztahů.

Bylo by zásadní chybou domnívat se, že by bylo možné dosáhnout takové míry přípravy a způsobilosti pouze tím, že by se dělníci organizovali na odborovém základě podle svého tradičního fungování ve starém režimu. Naším úkolem nebude tovarnu po továrně odbourat přínos technické odbornosti, kterou dříve poskytoval kapitalista nebo s ním úzce spojené živly, aby byli nahrazeni dělníky s nejlepší odbornou průpravou a zkušenostmi. Budeme naopak muset čelit úkolům mnohem složitější povahy, které vyžadují spojení příprav politického, administrativního a vojenského charakteru. Takové přípravy, která musí plně odpovídat přesně stanoveným historickým úkolům proletářské revoluce, může být zárukou pouze politická strana; politická strana je fakticky jediným organismem, který disponuje na jedné straně celkovou historickou vizí revolučního procesu a jeho nezbytností

a na druhé straně přísnou organizační disciplínou zajišťující naprosté podřízení všech jejích specifických funkcí konečnému celkovému cíli třídy.

Strana je takovým souborem lidí, kteří mají stejný celkový náhled na vývoj dějin, kteří mají přesné pojetí konečného cíle třídy, kterou reprezentují, a kteří předem připravili systém řešení rozličných problémů, s nimiž se bude muset proletariát vypořádat, až se stane vládnoucí třídou. Právě z tohoto důvodu může být vládnutí třídy pouze vládnutím strany. Po těchto stručných úvahách, které lze zcela očividně vyčíst i z povrchního studia ruské revoluce, se nyní budeme zabírat fází předcházející nástupu proletariátu k moci, abychom ukázali, že revoluční akce třídy proti buržoazní moci může být pouze akcí strany.

Především je evidentní, že proletariát by nebyl dostatečně zralý k tomu, aby čelil nesmírně obtížným problémům období své diktatury, kdyby orgán, který je nepostradatelný pro řešení těchto problémů, strana, nezačal již mnohem dříve tvořit soubor své doktríny a svých zkušeností.

Strana je nepostradatelným orgánem veškeré třídní akce, a to dokonce i vezmeme-li v úvahu přímé potřeby bojů, které musí vyvrcholit v revolučním svržení buržoazie. Vlastně nemůžeme mluvit o skutečné třídní akci (tj. akci, která přesahuje rámec oborových zájmů a bezprostředních záležitostí), aniž by existovala akce strany.

* * *

Úkol proletářské strany v historickém procesu je dán v podstatě následovně.

V každém okamžiku jsou ekonomické a společenské vztahy v kapitalistické společnosti pro proletáře neúnosné, a ti jsou proto hnáni k tomu se je snažit překonat. Díky složité řadě zkušeností si oběti těchto vztahů začínají uvědomovat, že individuální zdroje jsou v jejich instinktivním boji proti utrpení a strádání, které je společné pro velké množství lidí, nedostačující. Proto jsou vedeny k experimentování s kolektivními formami akce, aby prostřednictvím svého sdružování zvětšily míru svého vlivu na společenské podmínky, které jsou jim vnuceny. Jejich sled v průběhu vývoje současné kapitalistické společenské formy však vede k neodvratnému závěru, že pracující nedosáhnou reálného vlivu na své vlastní osudy, dokud nesjednotí své snahy za meze lokálních, národních a oborových zájmů a dokud nezaměří tyto snahy na široce pojatý a celkový cíl, který se uskutečňuje ve svržení buržoazní politické moci. Je tomu tak proto, že dokud zůstane v platnosti současný politický aparát, bude jeho úkolem ničit veškeré snahy proletářské třídy vymanit se z kapitalistického vykořisťování.

První skupiny proletářů, které dosáhnou tohoto vědomí, jsou ty, které intervenují do hnutí svých třídních bratří a které kritickou analýzou jejich snah, následných výsledků, jejich chyb a rozčarování přivádějí stále větší počet z nich

na terén všeobecného a konečného boje, kterým je boj o moc, politický boj, revoluční boj.

Takto nejprve stále větší počet dělníků nabývá přesvědčení, že jedině konečný revoluční boj může vyřešit problém jejich životních podmínek. Zároveň roste počet těch, kteří jsou ochotni přijmout nevyhnutelné útrapy a oběti boje a kteří jsou připraveni postavit se do čela mas podnícených svým utrpením ke vzpouře, a to vše s cílem účelně naložit s jejich snahami a zajistit jejich naprostou účinnost.

Nezbytný úkol strany je tedy vyjádřen dvojím způsobem, totiž nejprve jako faktor vědomí a poté jako faktor vůle. První vyúsťuje v teoretickou koncepci revolučního procesu, která musí být sdílena všemi jejími stoupenci; druhý s sebou nese jasnou disciplínu, která zajišťuje koordinaci, a tím i úspěch činnosti.

Pochopitelně toto posilování třídní síly nikdy nebylo a nikdy nemůže být zcela jistě progresivním a kontinuálním procesem. Dochází k pozastavení, krokům zpět a k rozložení. Proletářské strany mnohdy ztrácejí ty podstatné charakteristiky, které byly součástí procesu jejich formování, a způsobilost plnit své historické úkoly. Obecně lze říci, že právě pod vlivem specifických jevů kapitalistického světa strany často upouští od své primární funkce, kterou je soustředit a svádět v jedno impulsy vycházející z hnutí nejrůznějších skupin a nasměrovat je k jedinému konečnému cíli, kterým je revoluce; stačí jim bezprostřednější a pomíjivá řešení a satisfakce. Důsledkem toho ve své teorii a praxi degenerují až k tomu, že připouštějí, že proletariát může najít podmínky prospěšné rovnováhy uvnitř kapitalistického režimu, a přijímají za svůj politický cíl cíle, které jsou pouze dílčí a bezprostřední a tímto se vydávají na svou cestu ke třídní spolupráci.

Tyto jevy degenerace dosáhly svého vrcholu s velkou světovou válkou. Po ní nastalo období zdravé reakce: třídní strany podnícené revolučními direktivami – jediné, které jsou skutečně třídními stranami – začaly znovu vznikat po celém světě a organizují se do Třetí internacionály, jejíž doktrína a činnost jsou jednoznačně revoluční a „maximalistické“.

V tomto období, které, jak vše nasvědčuje, bude rozhodující, můžeme tedy znovu vidět pohyb revolučního sjednocování mas, organizování jejich sil pro konečnou revoluční akci kolem komunistických stran. Tato situace, která zdaleka nemá přímou jednoduchost pravidla, však opět vyvolává obtížné problémy taktického rázu; nevylučuje dílčí či dokonce závažné neúspěchy a nastoluje otázky, které tak velice rozohňují militanty revolučního hnutí celého světa.

* * *

Nyní, když nová Internacionála utříbila rámec své doktríny, musí ještě vypracovat obecný plán svých taktických metod. V různých zemích vyvstala z komu-

nistického hnutí řada otázek a taktické otázky jsou na pořadu dne. Jakmile bylo stanoveno, že politická strana je nepostradatelným orgánem revoluce; jakmile už nemůže být předmětem diskuse, že strana může být pouze nepatrnou částí třídy (a tato záležitost byla vyřízena v teoretických rezolucích II. světového kongresu, které se staly výchozí bází předchozího článku), zbývá pak dořešit následující záležitost: musíme přesněji vědět, jak velká musí být organizace strany a jaký vztah má mít s masami, které organizuje a vede.

Existuje – nebo se říká, že existuje – tendence, která by chtěla mít naprosto čisté „malé strany“ a která by se téměř s potěšením stranila kontaktu s širokými masami, obviňujíc je z malého revolučního uvědomění a schopnosti. Tato tendence je ostře kritizována a je definována jako „levicový oportunismus“. Takové označení se nám však zdá být spíše užíváno demagogicky než opodstatněně; mělo by spíše být určeno těm tendencím, které popírají funkci politické strany a namítají, že masy mohou být k revoluci organizovány v širokém měřítku prostřednictvím čistě ekonomických a odborových forem organizace.

Je tedy třeba důkladněji prozkoumat vztah mezi masami a stranou. Už víme, že strana je pouze nepatrnou částí pracující třídy, ale jak máme určit početní velikost této části? Existuje-li pro nás důkaz voluntaristického pomýlení, a tedy příznačného antimarxistického „oportunismu“ (a oportunismus dnes může znamenat jediné herezi), pak je jím ambice na takové stanovení početní souvztažnosti jakožto předem daného organizačního pravidla; to jest stanovení, že komunistická strana musí mít ve svých řadách či jako své sympatizanty určitý počet pracujících, jenž je buď větší anebo menší než konkrétně určený procentuální podíl proletářské masy.

Bylo by směšnou chybou posuzovat proces formování komunistických stran, který probíhá skrze štěpení a slučování, podle početního kritéria, tj. redukovat velikost příliš velkých stran a nuceně navyšovat stavy příliš malých stran. To by ve skutečnosti znamenalo nechápat, že toto formování se musí naopak řídit kvalitativními a politickými měřítky a že se odvíjí z velké části skrze dialektické dopady dějin. Není možné jej vymezit organizačními pravidly, podle nichž by bylo možné si hrát na to, že strany lze formovat podle toho, co se považuje za žádoucí a náležitou velikost.

Jako nezpochybnitelný základ takové diskuse o taktice lze konstatovat, že je nanejvýš záhodno, aby strany byly co nejpočetnější a aby se jim dařilo strhávat okolo sebe co nejširší vrstvy mas. Nikdo mezi komunisty nikdy nevytyčil jako princip, že by komunistická strana měla být tvořena malým počtem lidí uzavřených ve věži ze slonoviny politického purismu. Je nesporné, že početní síla strany a zápal proletariátu k semknutí se kolem strany jsou příznivé revoluční okolnosti; jsou to neklamné známky vyspělosti rozvoje proletářských sil a není nikdo, kdo by si kdy přál, aby se komunistické strany nevyvíjely tímto směrem.

Neexistuje tedy žádný určitý nebo definovatelný numerický vztah mezi členstvem strany a širokou masou pracujících. Poté, co je jednou stanoveno, že strana zastává svou funkci jakožto menšina třídy, je pídění se po tom, zda se má jednat o velkou nebo malou menšinu, krajní malicherností. Je nesporné, že dokud jsou rozpory a vnitřní konflikty kapitalistické společnosti, z nichž revoluční tendence vyvěrají, teprve v prvotním stadiu svého vývoje, dokud se revoluce jeví jako vzdálená, pak musíme počítat s tímto stavem: třídní strana, komunistická strana, se bude nutně skládat z malých předvojových skupin, které mají zvláštní schopnost porozumět dějinnému výhledu, a ta část mas, která ji bude rozumět a bude ji následovat, nebude moci být příliš velká. Když se však revoluční krize stane bezprostřední, když se buržoazní výrobní vztahy stanou více a více nesnesitelnými, strana zaznamenaná rozšíření svých řad a rozšíření svých následovníků uvnitř proletariátu.

Je-li současné období revolučním obdobím, o čemž jsou všichni komunisté pevně přesvědčeni, pak to znamená, že musíme mít velké strany, které mají silný vliv na široké vrstvy proletariátu v každé zemi. Nicméně všude tam, kde se tento cíl navzdory nepopiratelným důkazům o akutnosti krize a bezprostřednosti jejího výbuchu dosud nepodařilo uskutečnit, jsou příčiny tohoto nedostatku velmi spletité; bylo by tudíž krajně povrchní vyvozovat, že stranu, je-li příliš malá a s malým vlivem, je třeba uměle rozšiřovat slučováním s jinými stranami nebo frakcemi stran, jejichž členstvo je údajně napojeno na masy. Rozhodnutí o tom, zda mají být do řad strany přijati členové jiných organizací, nebo naopak zda má příliš velká strana se zbavit části svého členstva, nemůže pramenit z aritmetických úvah nebo z dětinské statistické zklamanosti.

* * *

Formování komunistických stran, s výjimkou ruské bolševické strany, probíhalo v Evropě i mimo Evropu velmi překotně, protože válka otevřela ve velmi rychlém tempu cestu krizi systému. Proletářské masy nemohou získávat pevné politické vědomí graduálně; naopak, jsou hnány tu a tam nutnostmi revolučního boje, jako by byly zmítány vlnami rozbourěného moře. Na druhé straně nadále přetrvává tradiční vliv sociálnědemokratických metod a samotné sociálnědemokratické strany jsou stále přítomny na scéně, aby sabotovaly proces tříbení k co největšímu prospěchu buržoazie.

Ve chvíli, kdy problém jak krizi vyřešit dosáhne zlomového momentu a kdy je před masy postavena otázka moci, se role sociálních demokratů stává mimořádně zřejmou, neboť když je nastoleno dilema zda proletářská diktatura nebo buržoazní diktatura a když se nelze dále vyhýbat volbě, volí spolčení s buržoazií.

Avšak když situace dozrává, ale ještě není plně rozvinutá, zůstává značná část mas pod vlivem těchto sociálzrádců. A v těch případech, kdy se pravděpodobnost revoluce zdánlivě, ale jen zdánlivě, snižuje nebo kdy buržoazie nečekaně začne rozvíjet své síly odporu, je nevyhnutelné, že komunistické strany dočasně ztratí své postavení na poli organizace a ve svém vedení mas.

Vzhledem k současné nestabilní situaci je možné, že se v obecně jistém procesu vývoje revoluční Internacionály dočkáme takovýchto kolísání. Je nesporné, že komunistická taktika se musí snažit čelit těmto nepříznivým okolnostem, ovšem neméně jisté je, že by bylo absurdní doufat, že se je podaří eliminovat pouhými taktickými postupy, zrovna tak by bylo přehnané vyvozovat z těchto okolností pesimistické závěry.

Při abstraktním předpokladu kontinuálního rozvoje revoluční energie mas strana zaznamenává kontinuální vzrůst svých početních a politických sil – rostou kvantitativně, přičemž zůstávají stejné kvalitativně –, neboť se zvyšuje počet komunistů v poměru k celkovému počtu proletářů. Ve skutečné realitě však na rozpoložení mas působí složitým způsobem rozmanité a neustále se měnící faktory společenského prostředí; komunistická strana, která je tvořena těmi, kdo jasněji vnímají a chápou rysy dějinného vývoje, nicméně nepřestává být projevem tohoto vývoje, a tudíž se nemůže vyhnout kolísáním společenské atmosféry. Proto, i když neustále působí jako faktor revoluční akceleraace, neexistuje pro ni žádná, byť sebedokonalejší metoda, která by byla s to silou změnit nebo zvrátit základní povahu situací.

Nejhorším prostředkem proti nepříznivým dozvukům poměrů by však bylo periodické přezkoumávání teoretických a organizačních principů, které jsou základem strany, a to s cílem rozšířit pole jejího kontaktu s masami. V situacích, kdy revoluční inklinace mas ochabují, se tento pohyb s cílem „přiblížit stranu masám“, jak to někteří nazývají, velmi často rovná proměně samotné podstaty strany; ta je takto připravována právě o ty vlastnosti, které by jí umožnily být hybnou silou schopnou ovlivňovat masy k obnovení jejich postupu vpřed.

Závěry, pokud jde o přesný charakter revolučního procesu, které vyplývají z doktríny a historických zkušeností, mohou být pouze mezinárodní, a vedou proto k normám mezinárodní povahy. Poté, co se komunistické strany jednou pevně opírají o tyto závěry, je třeba považovat jejich organizační podobu za jasně danou a musí být chápáno, že jejich schopnost přitahovat masy a dodávat jim plnou třídní sílu spočívá na jejich dodržování přísné disciplíny, jde-li o program a vnitřní organizaci.

Komunistická strana je vybavena teoretickým vědomím podloženým mezinárodními zkušenostmi hnutí, které jí umožňuje být připravena čelit náročným potřebám revolučního boje. A proto, přestože se od ní masy v určitých fázích její-

ho působení částečně odvracejí, má jistotu, že se jejich podpora obnoví, když budou stát tváří v tvář revolučním problémům, jež nelze řešit jinak, než jak je uvedeno v programu strany. Až nezbytnosti revoluční činnosti vyjeví nutnost centralizovaného a disciplinovaného vůdčího orgánu, poté se komunistická strana, jejíž ustavení bude podřízeno těmto principům, postaví do čela mas v pohybu.

Závěr, který chceme vyvodit, je, že kritéria, na jejichž základě musíme posuzovat účinnost komunistických stran, musí být zcela odlišná od dodatečného posouzení jejich početních sil v porovnání se silami ostatních stran, které si nárokují zastupovat proletariát. Jediným kritériem, podle něhož lze tuto účinnost posuzovat, jsou přesně vymezené teoretické východiska programu strany a přísná vnitřní disciplína všech jejích organizačních sekcí a všech jejích členů; jen taková disciplína může zaručit zúročení práce všech pro co největší úspěch věci revoluce. Jakýkoli jiný druh zasahování do struktury strany, který logicky nevyplyvá z přesného uplatňování těchto principů, může vést jen k iluzorním výsledkům a zbavuje třídní stranu její největší revoluční síly: tato síla tkví právě v kontinuitě doktríny a organizace veškeré její propagandy a veškeré její činnosti, v její schopnosti „předem stanovit“, jak se bude vyvíjet proces finálního boje mezi třídami, a v její schopnosti vybavit se takovým typem organizace, který odpovídá nutnostem této rozhodující fáze.

Během války byla tato kontinuita nenávratně v celém světě zpřetrhána a nezbyvalo než začít znovu od začátku. Zrod Komunistické internacionály jako dějinné síly materializoval, na základě naprosto jasné a přesvědčivé revoluční zkušenosti, postoje, na nichž se mohlo proletářské hnutí všude reorganizovat. První podmínkou revolučního vítězství světového proletariátu je tedy dosažení organizační stabilizace Internacionály, která by dala masám na celém světě pocit rozhodnosti a jistoty a která by dokázala získat podporu mas a zároveň by byla schopna na ně počkat, kdykoli je nezbytné, aby krizový vývoj na ně ještě působil, tedy když se nelze vyhnout tomu, že ještě stále experimentují se úskočnými radami sociálních demokratů. Lepší recepty, jak uniknout této nutnosti, neexistují.

Druhý sjezd Třetí internacionály tyto nutnosti pochopil. Na počátku nové epochy, která musí vést k revoluci, musel stanovit východiska mezinárodní organizační práce a revoluční přípravy. Možná by bylo vhodnější, kdyby sjezd místo toho, aby se zabýval rozličnými tématy v pořadí, v jakém byla pojednávána v tezí – všechny se zabývaly teorií a taktikou zároveň –, stanovil nejprve základní východiska teoretického a programového pojetí komunismu, neboť právě na přijetí těchto tezí musí být v první řadě založena organizace všech přistupujících stran. Sjezd by tak formuloval základní zásady činnosti, které musí všichni členové přísně dodržovat ve věci odborové, zemědělské, koloniální atd. otázky. Nicméně toto vše

je pojednáno v souboru rezolucí přijatých II. sjezdem a je výborně shrnuto v tezích o podmínkách pro přijetí stran.

Je zásadní považovat uplatnění těchto podmínek pro přijetí za počáteční ustavující a organizační akt Internacionály, tedy za operaci, kterou je třeba provést jednou a provždy, aby bylo možné vytáhnout všechny organizované či organizovatelné síly z chaosu, do něhož se politické proletářské hnutí dostalo, a zorganizovat tyto síly do nové Internacionály.

Je třeba bezodkladně podniknout všechny kroky k organizaci mezinárodního hnutí na základě těchto závazných mezinárodních norem. Neboť, jak jsme již řekli, velkou silou, která musí Internacionálu vést v jejím úkolu pobízet kupředu revoluční síly, je prokázání kontinuity jejího myšlení a jednání směrem k přesně stanovenému cíli, který se jednoho dne jasně ukáže před zraky mas a polarizuje je kolem strany-předvoje a tím zajistí nejlepší šance pro vítězství revoluce.

Jestliže v důsledku této počáteční – byť organizačně rozhodující – systematizace hnutí mají strany v některých zemích zdánlivě malý počet členů, pak může být velmi užitečné studovat příčiny takového jevu. Bylo by však absurdní měnit stanovené organizační normy a redefinovat jejich uplatňování s cílem dosáhnout lepšího početního vztahu komunistické strany k masám nebo k jiným stranám. To by jen zničilo veškerou práci vykonanou v období organizace a učinilo by ji zbytečnou; vyžadovalo by to začít přípravnou práci nanovo, s dalším rizikem řady dalších začátků. Tento způsob by tedy vedl pouze ke ztrátě času namísto jeho úspory.

To platí tím spíše, uvážíme-li mezinárodní důsledky této metody. Výsledkem toho, že by se mezinárodní organizační pravidla učinila odvolatelnými a vytvořily by se precedenty umožňující akceptovat „přetváření“ stran – jako by strana byla něco jako bronzová plastika, kterou lze znovu odlít poté, co se napoprvé nepovedla –, by znamenalo zničení veškeré prestiže a autority „podmínek“, které Internacionála stanovila pro strany a jednotlivce, kteří se k ní chtějí připojit. Tím by se také na neurčito oddálila stabilizace kádru revoluční armády, protože by neustále mohli aspirovat na vstup noví důstojníci s tím, že by si „zachovali výsady své hodnosti“.

Tudíž nemusíme být nakloněni velkým – nebo malým – stranám; nemusíme se zasazovat o to, aby se orientace některých stran přehodila pod záminkou, že nejsou „masovými stranami“. Naopak musíme požadovat, aby všechny komunistické strany byly založeny na pevných organizačních, programových a taktických směrnicích, které jsou krystalizací plodů nejlepších zkušeností z revolučního boje v mezinárodním měřítku.

Tyto závěry, přestože je obtížné je názorně vyložit bez velmi dlouhého zvažování a uvádění faktů čerpaných ze života proletářského hnutí, nepramení z abs-

traktní a neplodné touhy mít čisté, dokonalé a pravověrné strany. Naopak, vycházejí z chtění plnit revoluční úkoly třídní strany co nejúčinnějším a nejbezpečnějším způsobem.

Strana nikdy nenalezne takovouto jistou podporu mas, masy nikdy nenajdou jistějšího obránce svého třídního vědomí a své moci, než když předešlé jednání strany prokázaly kontinuitu jejího směřování k revolučním cílům, a to dokonce i bez podpory mas či v určitých nepříznivých chvílích proti nim. Podporu mas lze získat jistě pouze bojem proti jejich oportunistickým vůdcům. To znamená, že tam, kde mají nekomunistické strany stále vliv na masy, je třeba získat si masy rozložením organizační sítě těchto stran a integrací jejich proletářských složek do pevné a jednoznačně vymezené organizace komunistické strany. To je jediná metoda, která může přinést užitečné řešení a zajistit praktický úspěch. Přesně odpovídá Marxovým a Engelsovým postojům k disidentskému hnutí lassallovců.

Proto by Komunistická internacionála měla pohlížet s krajní nedůvěrou na všechny skupiny a jednotlivce, kteří k ní přistupují s teoretickými a taktickými výhradami. Můžeme připustit, že tuto nedůvěru nelze na mezinárodní úrovni projevat absolutně jednolitě a že je třeba brát v úvahu určité zvláštní podmínky v zemích, kde se pouze omezené síly fakticky staví na skutečný terén komunismu. Zůstává však pravdou, že by se početní velikosti strany neměl přikládat žádný význam, když jde o otázku, zda by podmínky přijetí měly být mírnější nebo přísnější pro jednotlivce, a tím spíše pro skupiny, které jsou více či méně neúplně získány pro teze a metody Internacionály. Získání těchto elementů by nebylo přírůstkem pozitivních sil; místo aby to k nám přitáhlo nové masy, vedlo by to k ohrožení jasného procesu získávání jich pro věc strany. Samozřejmě si musíme přát, aby tento proces proběhl co nejrychleji, ale toto přání nás nesmí tlačit k neuváženým činům, které by naopak mohly oddálit konečný stabilní a definitivní úspěch.

Je třeba ustavit určité normy, které se konstantně osvědčily jako velmi účinné, do taktiky Internacionály, do základních kritérií, která diktují uplatňování této taktiky, a pro složité problémy, které se objevují v praxi. Jsou to: naprosto nekompromisní postoj k ostatním stranám, dokonce i k těm nejbližším, máje na paměti budoucí dopady přesahující bezprostřední přání urychlit vývoj určitých situací; disciplína, která je vyžadována od členů, s přihlédnutím nejen k jejímu současnému respektování, ale i k jejich minulým skutkům, s maximální nedůvěrou vůči politickým „přeběhlíkům“; zohlednění předchozí odpovědnosti jednotlivců a skupin, namísto přiznání jim práva připojit se ke komunistické armádě nebo z ní odejít, kdykoli se jim zachce. To vše, byť se může zdát, že to stranu dočasně uzavírá do příliš úzkého kruhu, není nějaký teoretický luxus, nýbrž je to taktická metoda zajišťující velmi spolehlivě budoucnost.

Nesčetné příklady by dosvědčily, kterak jsou novopečení revolucionáři v našich řadách zcela mimo a nepoužitelní. Ještě včera zastávali reformistické postoje, které jim diktovaly specifické dobové podmínky, a dnes jsou přiměni řídit se základními komunistickými direktivami, neboť jsou pod vlivem svého často až příliš optimistického uvažování o bezprostřední blízkosti revoluce. Jakékoli nové rozkolísání poměrů – a kdo může během války říci, kolik postupů vpřed a ústupů může nastat před konečným vítězstvím – by postačovalo k tomu, aby se znovu vrátili ke svému starému oportunismu, čímž by zároveň ohrozili náplň naší organizace.

Mezinárodní komunistické hnutí musí sestávat nejen z těch, kteří jsou pevně přesvědčeni o nutnosti revoluce a jsou připraveni za ni bojovat za cenu jakýchkoli obětí, ale také z těch, kteří jsou odhodláni konat na revolučním terénu i tehdy, kdy obtíže boje ukazují, že jejich cíl je obtížněji dosažitelný a vzdálenější, než se domnívali.

V okamžiku intenzivní revoluční krize tak budeme jednat na pevné základně naší mezinárodní organizace a polarizovat kolem sebe ty elementy, které dnes ještě váhají, a vítězit nad sociálnědemokratickými stranami různých odstínů.

Budou-li revoluční možnosti méně bezprostřední, nebudeme ani na okamžik riskovat, že se necháme odvést od naší trpělivé přípravné práce a couvneme k pouhému řešení bezprostředních problémů, z čehož by měla prospěch jedině buržoazie.

* * *

Dalším aspektem taktického problému, který musí komunistické strany vyřešit, je volba okamžiku, kdy je třeba zahájit volání do akce, ať už se jedná o akci druhotnou, či finální.

Proto se dnes vášnivě diskutuje o „taktice ofenzívy“ komunistických stran; ta spočívá v organizování a vyzbrojování stranických militantů a blízkých přívrženců a v příhodný okamžik v jejich nasazení do ofenzivních akcí s cílem vyburcovat masy k celoplošnému hnutí, nebo dokonce i v provádění demonstrativních akcí coby odpovědi na reakční ofenzívu buržoazie.

I v této věci existují obecně dvě protichůdná stanoviska, z nichž ani jedno by komunista pravděpodobně nepodpořil.

Žádný komunista nemůže mít předsudky vůči používání ozbrojených akcí, odvetných úderů a dokonce teroru nebo popírat, že tyto akce, které vyžadují disciplínu a organizaci, musí být řízeny komunistickou stranou. Stejně tak dětinská je představa, že používání násilí a ozbrojených akcí je vyhrazeno teprve pro onen „významný okamžik“, kdy bude zahájen vrcholný boj o dobytí moci. V realitě revolučního vývoje jsou krvavé srážky mezi proletariátem a buržoazií před finálním

bojem nevyhnutelné; mohou mít počátek nejen v neúspěšných pokusech o povstání samotného proletariátu, ale také i v nevyhnutelných, dílčích a jen krátkodobých střetech mezi buržoazními obrannými silami a skupinami proletářů, kteří byli dohnáni k tomu povstat se zbraní v ruce, nebo mezi oddíly buržoazních „bílých gard“ a dělníky, kteří jimi byli napadeni a vyprovokováni. Není rovněž správné tvrdit, že se komunistické strany musí distancovat od všech takovýchto akcí a šetřit veškerou svou sílu na finální okamžik, neboť všechny boje vyžadují přípravu a určitou dobu učení a právě v těchto prvotních akcích se musí začít formovat a prověřovat revoluční schopnost strany vést a organizovat masy.

Bylo by však chybou ze všech těchto předchozích úvah vyvozovat, že činnost politické třídní strany si lze představovat pouze jako akce jakéhosi generálního štábu, který by mohl pouhou svou vůlí rozhodovat o pohybu ozbrojených sil a jejich použití. A bylo by zcela fantaskní taktickou perspektivou domnívat se, že strana potom, co vybuduje vojenskou organizaci, by mohla v určeném okamžiku, jakmile by usoudila, že její síla je dostatečná k porážce buržoazních obranných sil, zahájit útok.

Ofenzivní akce strany je myslitelná pouze tehdy, když realita ekonomické a společenské situace vrhne masy do hnutí s cílem vyřešit problémy, které v nejširší rovině přímo souvisejí s jejich životními podmínkami; toto hnutí vytváří vlnu nespokojenosti, která se může rozvinout skutečně revolučním směrem pouze za podmínky, že strana do toho zasáhne s jasným stanovením svých všeobecných cílů a zároveň racionální a účinnou organizací své činnosti, a to včetně jejího vojenského umu. Není pochyb o tom, že i v dílčích pohybech mas se může revoluční příprava strany začít promítat do předem připravených akcí: takto jsou odvetné údery proti bílému teroru – jejichž cílem je vzbudit v proletariátu pocit, že je definitivně slabší než jeho protivník, a přimět jej zanechat revoluční přípravy – nepostradatelným taktickým prostředkem.

Bylo by nicméně dalším voluntaristickým omylem – pro který nemůže a nesmí být žádný prostor v metodách marxistické Internacionály – domnívat se, že využitím takovýchto vojenských sil, byť by byly široce velmi dobře organizované, je možno změnit poměry a uprostřed stagnující situace vyvolat zahájení celkového revolučního boje.

Strany ani revoluce nelze vytvářet; strany a revoluce jsou vedeny spojením v jeden celek všech užitečných mezinárodních revolučních zkušeností, aby se zajistila co největší šance na vítězství proletariátu v boji, který je nevyhnutelným vyústěním dějinné epochy, v níž žijeme. To se nám jeví jako potřebný závěr.

Základní kritéria, která řídí činnost mas, jsou vyjádřena v organizačních a taktických normách, které musí Internacionála vytyčit pro všechny členské strany. Tato kritéria nicméně nemohou jít tak daleko, aby přímo formovala strany s ilu-

zí, že jsou vybaveny všemi aspekty a vlastnostmi, které by byly zárukou úspěchu revoluce. Musí být naopak vycházet z marxistické dialektiky a zakládat se především na programové jasnosti a homogenitě na jedné straně a na centralizující taktické disciplíně na straně druhé.

Podle našeho názoru jsou tu dvě „oportunistické“ odchylky od správné cesty. První z nich spočívá v odvozování povahy a charakteristiky strany na základě toho, zda je či není možné v dané situaci provést přeskupení počtu sil: to znamená nechat si diktovat organizační pravidla strany situací a dát jí zvenčí jinou strukturu, než jakou nabyla v daných poměrech. Druhá odchylka spočívá v domněnce, že strana, pokud je početně velká a dosáhla vojenské průpravy, může vyvolávat revoluční situace dáváním rozkazu k útoku: to znamená tvrdit, že historické situace mohou být vytvářeny z vůle strany.

Bez ohledu na to, která odchylka by měla být označena za „pravicovou“ nebo „levicovou“, je jisté, že obě jsou na hony vzdáleny správnému marxistickému učení. S první odchylkou se upouští od toho, co může a musí být zákonitou intervencí mezinárodního hnutí se systematickým souborem organizačních a taktických regulí; upouští od toho stupně vlivu, který může a musí uplatňovat naše vůle – vyplývajícího z přesného vědomí a historické zkušenosti – na vývoj revolučního procesu. S druhou odchylkou se vůli menšin přisuzuje nadměrný a nereálný význam, což vede k riziku, že povede ke katastrofálním porážkám.

Komunističtí revolucionáři musí být ti, kdo jsou naopak kolektivně zoceleni zkušenostmi z boje proti degeneracím proletářského hnutí, kdo pevně věří v revoluci a kdo po ní silně prahnou, ale ne jako někdo, kdo čeká na zaplacení a propadá zoufalství a zklamání, pokud by se datum splatnosti mělo posunout jen o jediný den.

Program

Mezinárodní komunistické strany

*Il comunista - le prolétaire - el proletario - proletarian - programme
communiste - el programa comunista - Communist Program*

Mezinárodní komunistická strana je ustavena na základě následujících zásad formulovaných v Livornu v roce 1921 při založení Komunistické strany Itálie (sekce Komunistické internacionály) :

1. V současném kapitalistickém společenském režimu se rozvíjí stále rostoucí rozpor mezi výrobními silami a výrobními vztahy, což vyvolává protiklad zájmů a třídní boj mezi proletariátem a vládoucí buržoazií.

2. Dnešní výrobní vztahy jsou chráněny mocí buržoazního státu, který bez ohledu na formu zastupitelského systému a uplatňování volební demokracie představuje orgán obrany zájmů kapitalistické třídy.

3. Proletariát nemůže zničit ani změnit systém kapitalistických výrobních vztahů, z něhož pramení jeho vykořisťování, bez násilného odstranění buržoazní moci.

4. Nepostradatelným orgánem revolučního boje proletariátu je třídní strana. Komunistická strana sdružuje nejpokročilejší a nejrozhodnější část proletariátu; sjednocuje úsilí pracujících mas tím, že jejich boje za skupinové zájmy a případné dílčí problémy přetváří ve všeobecný boj za revoluční osvobození proletariátu. Úkolem strany je šířit revoluční teorii uvnitř mas, organizovat materiální prostředky akce, vést dělnickou třídu během jejího boje a zajišťovat historickou kontinuitu a mezinárodní jednotu hnutí.

5. Poté, co rozmetl moc kapitalistického státu, musí proletariát zcela zničit starý státní aparát, aby se zorganizoval jako vládoucí třída a nastolil vlastní diktaturu; přitom zbaví buržoazii a příslušníky buržoazní třídy všech politických práv a funkcí, dokud společensky přežívají, a zřídí orgány nového režimu výhradně na produktivní třídě. Takový je program, který si komunistická strana vytyčuje a který ji charakterizuje. Je to tedy tato strana, která výlučně reprezentuje, organizuje a řídí diktaturu proletariátu. Nezbytnou obranu proletářského státu proti všem kontrarevolučním podnětům lze zajistit pouze tím, že buržoazii a stranám, které jsou nepřáteli proletářské diktatury, budou odňaty všechny prostředky agitace a politické propagandy a tím, že proletariát bude disponovat ozbrojenou organizací, aby mohl odrazit všechny vnitřní i vnější útoky.

6. Pouze síla proletářského státu bude schopna systematicky uvádět v život nezbytná intervenční opatření do vztahů společenské ekonomiky, jejichž prostřednictvím bude docházet k nahrazování kapitalistického systému kolektivním řízením výroby a distribuce.

7. Tato přeměna hospodářství a následně celého společenského života povede k postupnému odstranění nutnosti politického státu, který postupně ustoupí racionální správě lidských činností.

* * *

Vzhledem k situaci v kapitalistickém světě a v dělnickém hnutí po druhé světové válce je stanovisko strany následující:

8. V průběhu první poloviny dvacátého století se kapitalistický společenský systém rozvíjel, v ekonomické oblasti vytvářením monopolních trustů mezi zaměstnavateli a snahami kontrolovat a řídit výrobu a směnu dle centrálního plánování se státním řízením celých výrobních odvětví. V politické oblasti docházelo k nárůstu policejního a vojenského potenciálu státu, přičemž vlády přijímaly stále totalitnější způsoby vlády. To vše nejsou ani nové typy společenské organizace při přechodu od kapitalismu k socialismu, ani návraty předburžoazních politických režimů. Naopak, jsou to jednoznačné formy stále bezprostřednějšího a výlučnějšího výkonu moci a řízení státu ze strany nejrozvinutějších sil kapitálu.

Toto směřování vylučuje progresivní, pacifistické interpretace vývoje buržoazního režimu a potvrzuje marxistickou predikci soustředění a šikování proti sobě stojících třídních sil. Aby mohl proletariát čelit rostoucímu potenciálu svých nepřátel s zesílenou revoluční energií, musí odmítnout iluzorní znovuoživování demokratického liberalismu a ústavních záruk. Strana to nesmí přijmout ani jako prostředek agitace; musí jednou provždy historicky skoncovat s praxí spojenectví, a to i pro přechodné záležitosti, ať už s buržoazními či maloburžoazními stranami, nebo s pseudodělnickými stranami s reformistickým programem.

9. Celosvětové imperialistické války ukazují, že kritické stadium rozkladu kapitalismu je nevyhnutelné, protože kapitalismus vstoupil do období, kdy jeho expanze namísto toho, aby znamenala neustálý vzrůst výrobních sil, je podmíněna opakovanou a neustále se zvětšující destrukcí. Tyto války způsobily opakované hluboké krize v celosvětových organizacích pracujících, protože jim dominantní třídy dokázaly vnutit vojenskou a národní soudržnost s tou či onou z válčících stran. Opačným historickým východiskem, za které bojujeme, je znovuzážehnutí třídního boje vedoucího k občanské válce, zničení všech mezinárodních koalic znovuoustavením Mezinárodní komunistické strany jakožto na jakékoli existující politické či vojenské moci nezávislé síly.

10. Proletářský stát, jelikož jeho aparát je prostředkem a zbraní boje v historickém přechodném období, nečerpá svou organizační sílu z ústavních norem ani z jakýchkoli schémat zastupitelského systému. Nejúplnějším historickým příkladem takového státu jsou doposud sověty (dělnické rady), které se vytvořily během Říjnové revoluce v roce 1917, při níž se dělnická třída ozbrojila pod vedením bolševické strany. Po rozpuštění ústavodárného shromáždění se staly výlučnými orgány moci odrážejícími útoky zahraničních buržoazních vlád a potlačujícími ve vlastní zemi rebelie poražených tříd, středních a maloburžoazních vrstev a oportunistických stran, které se v rozhodujících momentech nevyhnutelně spojují s kontrarevolucí.

11. Obranu proletářského režimu před nebezpečím degenerace, které je neodmyslitelně spjata s neúspěchy a možnými ústupy v práci na hospodářské a společenské transformaci – jejíž kompletní realizace je nemyslitelná v rámci jen jedné země – může zajistit pouze neustálá koordinace politiky dělnického státu a jednotného mezinárodního boje proletariátu, neustávajícího jak v době míru, tak v době války, každé země proti vlastní buržoazii a jejímu státnímu a vojenskému aparátu. Tuto koordinaci lze zajistit pouze prostřednictvím politické a programové kontroly světové komunistické strany nad aparáty států, v nichž dělnická třída uchopila moc.